

**"Vanvittig morsom – og ytterst alvorlig..."
Orsaker till och verkningar av ensamheten
i en ungarls liv:
en psykologisk synvinkel på
Ingvar Ambjørnsens Elling-karaktäriseringar**

Pauliina Ruusuvoori
Tammerfors universitet
Institutionen för språk- och översättningsvetenskap
Nordiska språk
Avhandling pro gradu
April 2008

Tampereen yliopisto
Pohjoismaiset kielet
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

RUUSUVUORI, PAULIINA: "Vanvittig morsom – og ytterst alvorlig...". Orsaker till och verkningar av ensamheten i en ungarls liv: en psykologisk synvinkel på Ingvar Ambjørnsens Elling-karakteriseringar

Pro gradu –tutkielma, 60 sivua
Kevät 2008

Tutkielma käsittelee neljää norjalaista, kirjailija Ingvar Ambjørnsenin romaania, *Utsikt til paradiset*, *Fugledansen*, *Brødre i blodet* ja *Elsk meg i morgen*. Myös tietoa kirjailijasta ja hänen taustoistaan sivutaan lyhyesti. Tutkielman tarkoituksena on analysoida romaanien päähenkilön, *Ellingin*, kokemia tunnetiloja, psyykkistä problematiikkaa sekä päähenkilöhahmon kehittymistä neljän romaanin aikana. Edellä mainittuja teemoja tarkastellaan psykoanalyttisen kirjallisuuden tulkinnan viitekehyksestä. Tutkimuksen näkökulma on psykologinen. Tutkimustulosten analysoinnissa hyödynnetään kvalitatiivisia menetelmiä; tematisointia ja sisällönanalyysiä. Tutkimusmateriaali koostuu neljästä edellä mainitusta romaanista. Taustamateriaaleina hyödynnetään romaaneihin perustuvia elokuvia, näytelmää ja muuta informaatiota. Aikaisempia aiheeseen liittyviä tutkimuksia ei ole löytynyt.

Tutkimustulosten mukaan monet erilaiset negatiiviset tunnetilat, emootiot ja ajatukset ovat hyvin keskeisiä Ingvar Ambjørnsenin romaanien päähenkilön, *Ellingin*, persoonassa ja ajatusmaailmassa. Kuitenkin myös positiivisia tuntemuksia ja ajatuksia nousee esille, mikä on positiivisesti yllättävä tutkimustulos. Mielenkiintoinen tulos tutkielman pääteema otsikoineen huomioiden on, että käsite *yksinäisyys* ei nouse kaikkein yleisimmäksi teemaksi tutkimusmateriaaleissa. Viittauksia psyykkisiin ongelmiin (persoonallisuushäiriöt, neuroosit, fobiat ja/tai psykoottiset oireet) esiintyy tutkimustulosten mukaan kaikissa romaaneissa. Myös päähenkilöhahmon ajatuksia äidistään ja äidin kuolemasta, omasta lapsuudestaan ja nuoruudestaan sekä vastenmielisyyden, pelon, surun, yksinäisyyden ja häpeän tunteita nousee esille keskeisesti kaikissa romaaneissa. *Elling*-hahmo kehittyy tutkimustulosten mukaan neljän romaanin kertomusten aikana psyykkisten ongelmiansa tiedostamisen ja oman yksinäisyytensä hyväksymisen suhteen, ja oppii jossakin määrin jopa toimivampia itsenäisemmän elämän hallinnan ja selviytymisen muotoja psykiatrisen hoidon seurauksena. *Elling*-hahmon persoonan herkkyys ja haavoittuvuus altistaa hänet kuitenkin psyykkiselle taantumiselle ja uusien psyykkisten ongelmien muodostumiselle myös tulevaisuudessa kriittisiä, persoonaa ravistelevia elämäntapahtumia kohdattaessa.

Avainsanat: psykoanalytisk litteraturtolkning, emotioner, psyke, personlighet, identitet, självständighet, psykologiska störningar, ensamhet

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte	2
1.3 Avhandlingens disposition	3
2 TEORETISK RAM	4
2.1 Psykoanalytisk litteraturtolkning	4
2.2 Viktiga begrepp	6
2.2.1 Emotioner	6
2.2.2 Psyke	7
2.2.3 Personlighet	9
2.2.4 Identitet	10
2.2.5 Självständighet	10
2.2.6 Psykologiska störningar	12
3 METOD OCH MATERIAL	16
3.1 Metod	16
3.1.1 Tematisering	16
3.1.2 Innehållsanalys	17
3.2 Material	18
4 INGVAR AMBJØRNSEN	19
5 RESULTAT OCH ANALYS	20
5.1 Vilka slags känslor och tankar har Elling i de fyra romanerna och hur beskriver Ingvar Ambjørnsen dem?	20
5.1.1 Utsikt til paradiset	21
5.1.2 Fugledansen	24
5.1.3 Brødre i blodet	28
5.1.4 Elsk meg i morgen	32
5.2 Vilka slags psykologiska problem hänvisar Ellings känslor och tankar till?	35
5.3 Hur utvecklar sig Elling-karakteren genom de fyra romanerna?	40
6 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION	52
KÄLLFÖRTECKNING	57

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Människans psyke och personlighet kan ses som livets bärande kraft, som en förutsättning för att vi människor överhuvudtaget är medvetna om oss själva och om andra människor, saker och ting omkring oss. Utan psyke och personlighet skulle det inte finnas till exempel känslor, tankar, drömmar och de värderingar som vi bär med oss i minnet. Vi återspeglar och reflekterar över allt som vi upplever här i världen med vårt psyke och vår personlighet.

Människans psyke och personlighet utvecklar sig hela vårt liv. Under balans, kärlek och omsorg "blir man du med sig själv", erkänner och accepterar sina starka och svaga sidor och vet skillnaden mellan det goda och det onda. Tyvärr är människans psyke och personlighet också lätt påverkbart och utsatt för obalans. Risker för denna obalans och dess problematiska verkningar är desto större ju mer ostabil, osäker och ombytlig den omgivning har varit där människan har växt upp och tillbringat sin barndom. Olika brister i barndomen har olika påverkan i människans senare liv, och det som gör detta problematiskt och så svårt att kontrollera i tid är att man ganska ofta inte själv är medveten om att "något är fel" inne i ens inre person och dess fungerande.

Psykets och personlighetens problematik intresserar mig och därför är temat för min avhandling pro gradu att ur en psykolingvistisk synvinkel forska i och analysera fyra romaner av den norske författaren Ingvar Ambjørnsen. Idéen till detta tema fick jag ursprungligen för några år sedan när jag gjorde min språkpraktik i Uppsala i Sverige. Jag studerade ett par kurser norska och danska där och vi läste bland annat en bok som heter *Brødre i blodet* av Ingvar Ambjørnsen. Boken berättar om en man som heter Elling. Elling är en 32-årig ungarl som hela sitt liv har bott tillsammans med sin mamma. Man kan egentligen inte ändå betrakta eller beskriva honom som mammas

gosse för hans mamma har alltid varit ganska sträng och bister mot honom. Det är alltså inte fråga om daltande eller uppassande i det här fallet. Elling är på sätt och vis en säregen och egendomlig man som har sina egna vanor och neuroser, men hans liv blir ett enda kaos och han blir helt förvirrad när hans mamma plötsligt dör och han skall fortsätta livet utan henne, utan mammans stöd och närvaro. *Brødre i blodet* och tre andra böcker som också berättar om Elling kan betraktas som en slags biografisk berättelse om Ellings upplevelser i livet och Ellings inre, hans psyke, tankar, rädslor, drömmar och hela den självständighetsprocess som han blir tvungen att genomgå efter mammans bortgång.

Orsaken till att jag blev så intresserad av Elling kommer av mitt intresse för psykologi. Ellings berättelse var mycket rörande och tankeväckande och Ingvar Ambjørnsens sätt att beskriva de känslor och sociala och andra begränsningar som Elling hade och försökte leva med väckte mitt intresse för att undersöka och analysera böckerna om honom och också deras ursprung lite djupare. Jag tänkte också att en möjlighet att utnyttja norska språket i min avhandling pro gradu skulle vara väldigt intressant därför att möjligheterna att studera andra nordiska språk än svenska tyvärr inte är så stora och omfattande vid Tammerfors universitet. Därför studerade jag mera norska och danska under min språkpraktik. Och nu när jag har blivit klar med mina psykologistudier vid Jyväskylä universitet och blivit utexaminerad och legitimerad psykolog, skulle jag också vilja utnyttja mina kunskaper i mitt eget yrke genom att analysera Ingvar Ambjørnsens böcker om Elling och försöka tolka den Elling-karaktär som Ambjørnsen på ett så skickligt och fascinerande sätt beskriver. En så här fin möjlighet att kombinera nordisk litteratur med psykologiska synvinklar ville jag inte låta bli att dra nytta av.

1.2 Syfte

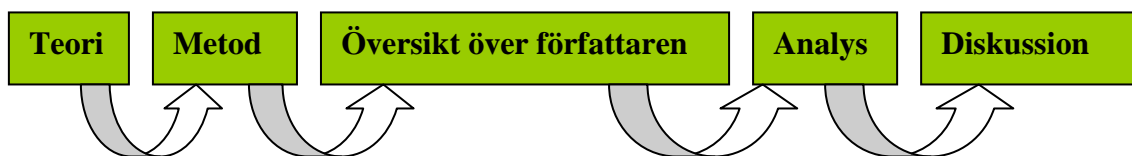
Syftet i min avhandling pro gradu är att forska i och analysera hur Ingvar Ambjørnsen beskriver Elling-karaktärens tankevärld, hans tänkesätt, känslotillstånd, rädslor,

drömmar osv. Jag vill också undersöka och analysera hur Elling-karaktern utvecklar sig genom de fyra romaner som berättar om Elling: *Utsikt til paradiset*, *Fugledansen*, *Brødre i blodet* och *Elsk meg i morgen*. Min undersökning är kvalitativ; min avsikt är att analysera och redogöra för innehållet i till exempel Ellings tankar, känslor och värderingar. De egentliga forskningsfrågorna i min undersökning är:

- 1) Vilka slags känslor och tankar har Elling i de fyra romanerna och hur beskriver Ingvar Ambjørnsen dem?
- 2) Vilka slags psykologiska problem hänvisar Ellings känslor och tankar till?
- 3) Hur utvecklar sig Elling-karaktern genom de fyra romanerna?

1.3 Avhandlingens disposition

Jag har delat in studien i 6 delar som är följande: inledning, teori, metod, översikt över författaren, analys och diskussion. Teorin kommer genast efter inledningen eftersom jag anser att man behöver en översiktlig bild av forskningstemat och en klar uppfattning om de viktigaste begreppen innan undersökningsmetoder kan diskuteras och framför allt förstås och uppfattas från en psykologisk synvinkel.

Figur 1. Avhandlingens fortsatta disposition.

Kapitel 2 Kapitel två innehåller en teoretisk ram för arbetet. Jag redogör för de mest centrala teorierna bakom min undersökning samt presenterar alla de begrepp som jag anser vara relevanta för min uppsats.

- Kapitel 3** I kapitel tre klargör jag de undersöknings- och analyseringsmetoder som jag använder i min undersökning.
- Kapitel 4** I kapitel fyra presenterar jag en kort översikt över den norske författaren bakom romanerna om Elling, Ingvar Ambjørnsen, samt berättar lite om hans bakgrund och produktion samt motiv för att skapa Elling-karakteren.
- Kapitel 5** Kapitel fem omfattar mina undersökningsresultat, analysen av resultaten och svar på mina undersökningsfrågor.
- Kapitel 6** I kapitel sex diskuterar jag de viktigaste resultaten av min undersökning och presenterar mina egna slutsatser.

2 TEORETISK RAM

I detta kapitel redogör jag för de mest centrala och viktigaste teorierna bakom min undersökning. Jag definierar också alla de viktiga begrepp som används i uppsatsen. Den vetenskapliga referensramen och synvinkeln i min avhandling pro gradu är psykologingvistisk. Psykoanalytisk litteraturlösnung har olika slags former och modeller som jag presenterar närmare i nästa kapitel.

2.1 Psykoanalytisk litteraturlösnung

Enligt Nylander (1986) kan litterära texter analyseras ur en psykologingvistisk synvinkel genom psykoanalytisk litteraturteori efter Sigmund Freud och/eller den strukturella psykoanalysen efter Jacques Lacan. Den psykoanalytiska litteraturteorin efter Freud baserar sig på Freuds teorier om människans psyke och dess olika sidor, det medvetna, det förmedvetna och det omedvetna (Nylander 1986:46). Enligt Freud påverkar psykets olika sidor människans beteende, känsloliv och psykiska hälsa och funktioner på olika

sätt och har olika slags påverkningar och uttrycksformer i människans liv. Jacques Lacans strukturella psykoanalys däremot innebär att språket inte äger några givna innebörder utan betydelse av språket befinner sig ständigt i rörelse i förhållande till varann; texten kan så att säga beteckna något helt annat än vad den säger (Nylander 1986:68).

När man analyserar texter genom att utnyttja den psykoanalytiska litteraturteorin efter Freud, försöker man hitta förklädda uttryck för författarens omedvetna begär och konflikter (Cassirer 1993:49–50; Nylander 1986:44). Enligt Nylander (1986:44–45) är det textens psykosexuella genesis och inte dess estetiska funktion som ställs i centrum, och tolkningar av denna art tenderar ofta att bli diagnoser av författarens psykiska karaktär. En annan modell och möjlighet att utnyttja den psykoanalytiska litteraturteorin efter Freud i litteraturtolkningar är att analysera textens receptiva funktion och dolda meningar (Nylander 1986:52). Och när man talar om psykoanalytisk hermeneutik, visar det mot den symboliska (en fördjupad förståelse av själva textens generella estetisk-psykologiska funktioner och innebörder) eller den symptomala (vad som åsyftas eller uppnås genom det sätt på vilket texten säger det den säger) tolkningen av litterära texter (Nylander 1986:58–66).

Att analysera texter med hjälp av Jacques Lacans strukturella psykoanalys betyder att man försöker analysera hur språket, sin essentiella tomhet till trots, ändå faktiskt kommunicerar, även om det gör detta på andra sätt än vi medvetet föreställer oss (Nylander 1986:68–69). Enligt Nylander kan språket skapa en effekt av det omedvetna, vars uppkomst och existens i sig orsakats av språkets effekt på subjektet. Detta kan sammanfattas som försök att skapa distinkta, teoretiska definitioner på det omedvetnas spel i intersubjektiva relationer, i första hand då förhållandet mellan analytiker och analysand.

I min avhandling pro gradu utnyttjar jag ovanbeskrivna teoretiska modeller i tillämpliga delar. Fokuset i min undersökning och analys är ändå att tolka och analysera Elling-

karaktären och hur Ingvar Ambjørnsen beskriver den, inte att analysera författaren själv eller hans psykiska processer och speglingar. Förstås går författarens text och karaktäriseringar hand i hand med hans egen tankevärld och identitet, men det som intresserar mig mest här är vilka slags symboliska meningar och hänvisningar jag lyckas lyfta fram och förklara ur en psykologisk synvinkel.

2.2 Viktiga begrepp

2.2.1 Emotioner

Emotion är ett psykologiskt begrepp för känslor. Emotioner är en mycket central del av människornas liv. Med tanke på evolution har emotioner också en väldigt viktig betydelse: emotioner varnar oss människor för olika slags faror i omgivningen och emotioner sätter kurs på våra handlingar, vårt tänkande och våra reaktioner. Med hjälp av olika emotioner får vi information om händelser omkring oss. Emotioner inverkar också på våra tolkningar om saker och ting. Emotionella upplevelser är till största delen spontana, vilket betyder att emotioner är oberoende av människans medvetenhet, viljestyrka, kontroll och målinriktade planer. (Hämäläinen, Fredriksson & Ihanus 1993:29–30.)

Emotioner består av olika slags komponenter (Atkinson 2000:389; Vilkkö-Riihelä 1999:477): en emotion innebär både en fysisk och en kognitiv aspekt. Den fysiska aspekten innehåller olika slags fysiska reaktioner på emotioner; när vi till exempel är rädda för någonting, blir vi bleka, och som arga stammar vi lätt, svettas eller har darrande händer. Den kognitiva aspekten av emotionen betyder däremot att vi människor upplever emotioner på olika sätt beroende på våra egna uppfattningar, åsikter, tolkningar och värderingar. Ibland reagerar vi på emotioner även på ett alltför obegripligt och orimligt sätt, det vill säga övertolkar situationen att vara mera allvarlig och hotande än den i verkligheten är.

De enklaste definitionerna på emotioner anser en emotion som ett tillstånd som riktar människan antingen mot någonting eller från någonting (Vilkko-Riihelä 1999:476). Olika emotioner har olika egenskaper och särdrag. I psykologin talas det ofta om grundemotioner, alltså emotioner som erkänns i de flesta kulturer i världen. Enligt Vilkko-Riihelä (1999:476–478) och Atkinson (2000:398–399) innehåller grundemotionerna känslor av glädje, sorg, hat, rädsla, avsky och förvåning. Dessa emotioner har varit mycket betydelsefulla med tanke på evolution.

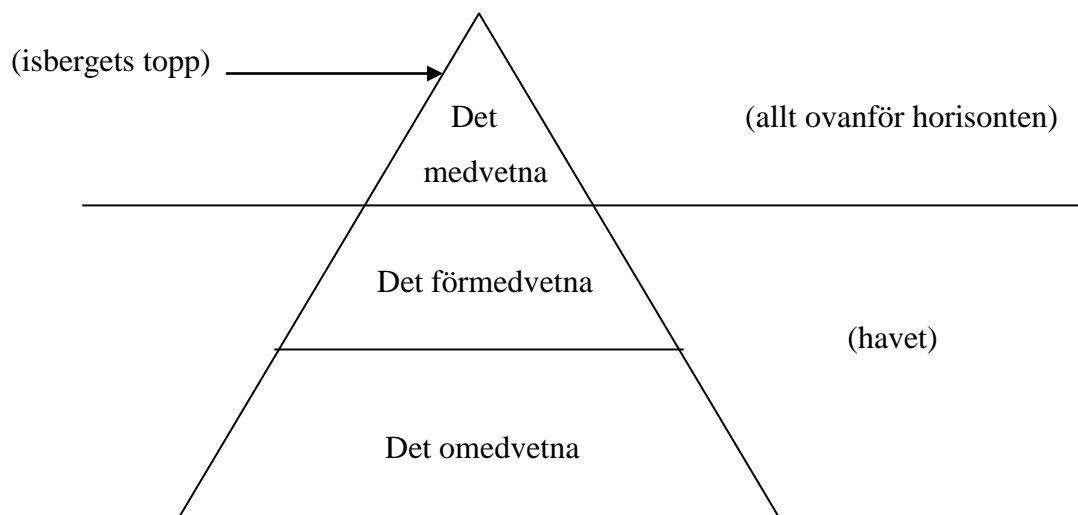
2.2.2 Psyke

Begreppet psyke förstås kanske bäst när man tänker sig skillnaden mellan adjektiven fysisk och psykisk. Psyket är alltså den psykiska sidan av människan, det som inte kan ses eller materialiseras, även om många av innehållen i psyket kan beskrivas, värderas och diskuteras, och även om psykets påverkningar och manifestationer kan observeras och analyseras (Vilkko-Riihelä 1999:25–26).

Psyket innehåller bland annat människans tankar, drömmar, rädslor och alla andra möjliga känslor som människan har i sitt inre. Med hjälp av psykisk självreglering strävar man efter att skapa och behålla en känsla av enhetlighet och harmoni i sin personlighet (Ojanen 2004:89–92). Den psykiska självregleringen innehåller enligt Ojanen (2004:89–92) bland annat olika slags coping-strategier och defensmekanismer med vars hjälp man ger mening åt sina upplevelser i livet och försöker förklara saker och upplevelser i livet för sig själv. Det här betyder att man till exempel kan försöka rationalisera sina upplevelser i livet, projicera sina negativa känslor på andra människor eller förneka sina upplevelser. Ju mera utvecklade och ofunktionella människans coping-strategier och defensmekanismer är desto mindre fungerande påverkan har de ofta på människans psyke (Atkinson 2000:508–515; Ojanen 2004:89–92; Vilkko-Riihelä 1999:28–40).

Enligt Sigmund Freud och den psykoanalytiska referensramen i psykologin består psyket av tre olika nivåer: det medvetna, det förmedvetna och det omedvetna (Atkinson 2000:191–195; Nylander 1986:46; Ojanen 2004:86–87; Pervin 1996:198–230; Vilkkö-Riihelä 1999:44–45). De här tre olika delarna eller nivåerna av psyket kan ses som olika tillstånd som psykiska element befinner sig i.

Det medvetna tillståndet innehåller alla de psykiska element som människan själv är medveten om (till exempel alla de känslor man känner igen och på något sätt också förstår). Det förmedvetna tillståndet betyder att saker och känslor för tillfället inte är medvetna men när som helst är kapabla att bli så. Det omedvetna tillståndet däremot innehåller sådana psykiska element som inte kan bli medvetna utan hjälp av en genomgripande analytisk process, även om de kan påverka människans beteende, tankemodeller och psykiska hälsa i praktiken antingen på ett gynnsamt eller inkonsekvent, ofunktionellt sätt. Den här strukturella tredelade typologin har också beskrivits som en isberg-modell (Ojanen 2004:52–53) (Figur 2).

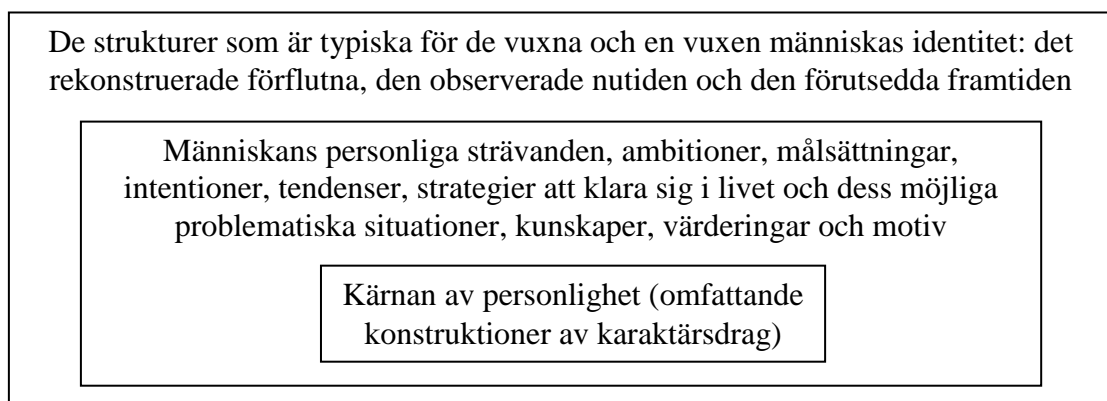

Figur 2. Den typologiska modellen av psykets olika element och nivåer. (Källa: Ojanen 2004:52–53)

2.2.3 Personlighet

Människans personlighet kan ses som den medvetna sidan av psyket (Atkinson 2000:453–455; Ojanen 2004:11–14; Pervin 1996:231–233; Vilkkö-Riihelä 1999:510). Det finns många olika vetenskapliga referensramar och psykologiska teorier genom vilka man kan undersöka och beskriva personlighet. I min avhandling pro gradu utnyttjar jag en referensram och en teori om personlighet som baserar sig på människornas egenskaper och karaktärsdrag (McAdams & Pals 2006).

McAdams & Pals (2006) beskriver personlighetens struktur som en tredimensionell helhet (Figur 3). Den första nivån av personlighet innehåller omfattande konstruktioner av karaktärsdrag som formulerar kärnan av personlighet. Enligt McAdams & Pals (2006) är dessa karaktärsdrag alltså en grund för människans personlighet, på vilken bland annat människans personliga strävanden, ambitioner, målsättningar, intentioner, tendenser, strategier att klara sig i livet och dess möjliga problematiska situationer, kunskaper, värderingar och motiv bygger (den andra nivån av personlighet). Den tredje nivån av personlighet däremot består av de strukturer som är typiska för de vuxna och en vuxen människas identitet så att säga. På denna nivå skapar det rekonstruerade förflutna, den observerade nutiden och den förutsedda framtiden tillsammans en erfarenhet av ett kongruent, meningsfullt och betydelsefullt liv (McAdams & Pals 2006).

Figur 3. *Personlighetens tredimensionella struktur. (Källa: McAdams & Pals 2006)*

2.2.4 Identitet

Människans identitet kan associeras som internaliserad och ständigt utvecklande livsberättelse, som ett integrerat jag så att säga (vem man är) (Ojanen 2004:75–77; Vilkkö-Riihelä 1999:498–505). Detta jag påverkas av människans individuella skillnader i utvecklingen, individuella skillnader i personligheten och karaktärsdragen, karaktäristiska tendenser, upplevelser i livet så som också kulturella och sociala kontexter (McAdams & Pals 2006).

Man strävar efter att skapa, utveckla och behålla en hel, enhetlig och harmonisk identitet genom livet (Atkinson 2000:453–455; Ojanen 2004:75–77; Pervin 1996:231–233). Olika slags upplevelser i livet kan ändå skapa kriser, konflikter och tyvärr också i vissa fall psykiska problem som även kan påverka människans identitet och harmoni. I och efter sådana situationer blir man mer eller mindre tvungen att granska sin identitet djupt, hitta meningen i livet igen och bygga upp den identitet som har blivit berörd och skadad på grund av det som har hänt.

Identitetskrisen under tonåren är en vanlig och även nödvändig upplevelse i människans liv (Vilkkö-Riihelä 1999:498–505). Genom denna kris skapar man för sig själv så småningom en ny identitet som en del av den självständighetsprocess som det är nödvändigt att genomgå för att bli en vuxen människa (Ojanen 2004:75–77; Vilkkö-Riihelä 1999:498–505).

2.2.5 Självständighet

Enligt Vilkkö-Riihelä (1999:236–250) är självständigheten en förutsättning för att man som en vuxen människa kan leva sitt liv oberoende av sina föräldrar och sin barndomsfamilj. Detta betyder naturligtvis inte att man inte kunde vara i nära kontakt med sin barndomsfamilj eller att man inte kunde ha en varm relation till sina föräldrar

osv. Men om man inte klarar sig i livet för sig själv, till exempel de vardagliga handlingarna, har något gått fel i självständighetsprocessen för en människa. Detta har olika slags inverkan på människans liv och på den psykiska hälsan; olika slags psykologiska störningar kan uppstå, och man behöver ofta psykiatrisk vård för att klara sig från dessa slags problem och denna ofunktionalitet i psyket och professionell hjälp för att lära sig bättre fungerande beteendemodeller och handlingssätt i livet (Vilkko-Riihelä 1999:236–250).

Oatley & Jenkins (1996) presenterar olika modeller för utvecklingen av människans känsloliv. Enligt den rådande teorin inverkar både individens genetiska arvs massa, personliga skillnader i individers temperament och omgivningen på utvecklingen av människans känsloliv. Med tanke på omgivningens påverkan i denna process spelar relationer mellan barnet och familjen en viktig, stor och betydande roll. Om individen som barn får leva och växa upp i en trygg familj där han eller hon kan känna sig älskad, önskad och där föräldrarna svarar på barnets olika behov på ett systematiskt och konstant sätt, utvecklas individens känslor normalt och möjliggör att individen också som vuxen klarar sig självständigt i livet och har väl fungerande relationer med andra människor (Oatley & Jenkins 1996:161–220). Om det däremot går någonting fel i relationerna och växelverkan mellan barnet och dess familj (barnets behov blir inte besvarade eller uppfyllda), utvecklas individens känsloliv på ett mer eller mindre inkonsekvent och kontroversiellt sätt (Oatley & Jenkins 1996:221–250). Detta kan leda till olika slags problem och svårigheter senare i livet; ofta blir det svårt för individen att klara sig genom självständighetsprocessen i ungdomsåren eller det kan uppstå olika slags problematik angående individens sociala liv, relationer med andra människor och många andra utmaningar som det framstår i livet för en vuxen människa.

2.2.6 Psykologiska störningar

Davison & Neale (2001), Lindsay & Powell (1994) och Vilkkö-Riihelä (1999) klassificerar psykologiska störningar i tre stora huvudkategorier; de är personlighetsstörningar, psykoser och neuroser.

Personlighetsstörningar

Individer med en personlighetsstörning har vissa tanke- och beteendemönster som tydligt skiljer sig från majoriteten av befolkningen, och dessa skillnader visar sig tydligt i personens perception, tankar, känslor och relationer till andra (Davison & Neale 2001:357–379; Vilkkö-Riihelä 1999:582–608). Enligt Davison & Neale (2001:357–379) är mönstren för personlighetsstörningar ofta långvariga och svåra att förändra och synliggörs i olika situationer. Det här leder till att man tolkar situationer på ett annat sätt än andra människor.

Det är viktigt att ha i åtanke att det inte finns några tydliga gränser mellan socialt accepterade och socialt avvikande skillnader; beroende på kulturella värderingar kan samma beteende betraktas som normalt, som extremt eller som en störning (Vilkkö-Riihelä 1999:582–608). Därför är det extra viktigt att skilja på en personlighetsstil och en personlighetsstörning (Davison & Neale 2001:357–379). Till varje personlighetsstörning hör en personlighetsstil som utgör det "extrema" värdet på en skala för det som betraktas som normala mänskliga egenskaper (Davison & Neale 2001:357–379). Till exempel en ambitiös och extremt självsäker personlighetsstil kan leda till narcissistisk personlighetsstörning, medan en självkritisk och försiktig personlighetsstil däremot kan leda till en ängslig och undvikande personlighetsstörning. Dessa samband mellan personlighetsstilar och möjliga personlighetsstörningar är ändå inte direkta eller absoluta orsak-verkan-relationer: med andra ord, alla extremt självsäkra eller ytterst självkritiska individer insjuknar inte.

Det rör sig bara om en personlighetsstörning om egenskaperna och beteendet orsakar skada eller lidande för personen själv, eller om de leder till att omgivningen blir lidande på grund av symptomen (till exempel antisocialt beteende eller lagöverträdelser) (Davison & Neale 2001:357–379; Vilkkö-Riihelä 1999:582–608). En person som trots sin säregna eller iögonfallande personlighetsstil är socialt stabil och inte lider av sitt beteende har inte en personlighetsstörning (förutsatt att inte heller omgivningen blir lidande).

Psykos

Psykos är ett samlingsnamn för ett antal sjukdomstillstånd eller diagnoser med ett gemensamt; psykotiska symptom (Davison & Neale 2001; Lindsay & Powell 1994; Vilkkö-Riihelä 1999). Psykos kan ha mycket olika förlopp; allt ifrån korta övergående till mycket långvariga, ibland livslånga tillstånd. Psykos betyder enligt Davison & Neale (2001:282–316) och Lindsay & Powell (1994:295–328) att man upplever en förändrad verklighet med till exempel hörselhallucinationer och förvrängda sinnesintryck. Psykos gör det svårt att uppfatta och förstå händelser och information, vilket kan leda till olika vanföreställningar, ångest, rädsla, oro och ibland förvirring.

En vanföreställning är en idé eller tanke som grundar sig på en missuppfattning av verkligheten (Davison & Neale 2001:282–316; Lindsay & Powell 1994:295–328). Den person som har vanföreställningar är absolut övertygad om att de är korrekta och kan inte påverkas av rationella argument (Vilkkö-Riihelä 1999:582–608). Man kan till exempel tro sig vara förföljd eller hotad och uppfattar lätt att omgivningen vill en illa. Upplevelsen av inre röster kan även åtföljas av känsel- och lukthallucinationer.

Det finns inte någon enskild förklaring till en psykos. Både ärftliga och miljömässiga faktorer kan leda till ökad sårbarhet för psykos och det sker ofta ett samspel mellan dessa båda faktorer (Davison & Neale 2001:282–316; Lindsay & Powell 1994:295–328). En psykos kan utlösas av en omfattande psykisk eller psykosocial belastning

(Vilkko-Riihelä 1999:582–608). Enligt Vilkko-Riihelä (1999:582–608) kan man leva med sin genetiska sårbarhet utan problem tills någonting händer som utlöser psykos. Det kan vara en överansträngning eller påfrestning av psykiskt slag, som till exempel en chockartad upplevelse, eller en fysisk påfrestning, såsom långvarig sömnbrist eller sjukdom. Också droger, både vid långvarigt och kortare missbruk, samt ett långvarigt alkoholmissbruk kan utlösa psykos (Davison & Neale 2001:317–356; Lindsay & Powell 1994:359–412).

Insjuknandet kommer ofta i en period i livet då man förväntas fungera som en vuxen och självständig individ (Davison & Neale 2001:282–316; Lindsay & Powell 1994:295–328). Det är under en period då det samtidigt sker en hormonell omställning och hjärnan fortfarande mognar. Normala situationer som att flytta hemifrån, börja studera, göra militärtjänst eller ha djupare sexuella relationer kan hos den sårbara människan utlösa en psykos (Vilkko-Riihelä 1999:582–608).

Den som lider av långvarig psykos har ofta svårt att fungera i sociala och yrkesmässiga sammanhang. Eftersom förmågan att lära och anpassa sig är dålig behöver man ofta mycket omvårdnad, stöd och en kontinuerlig kontakt med specialistpsykiatri. Utan behandling känner sig den sjuka människan ofta förföljd och blir alltmer isolerad och fixerad vid sina vanföreställningar. Detta leder till att han eller hon får problem med att umgås och kommunicera med andra människor (Vilkko-Riihelä 1999:582–608).

Neuroser

Neuroser är en samlingsbeteckning för psykologiska störningar som inte är så allvarliga att man helt skulle ha tappat förankringen i tillvaron. Det finns inte någon total enighet om hur man ska beskriva och dela in neuroserna. Inte heller är det helt självklart när man är normal och när man kan betecknas som neurotisk (Vilkko-Riihelä 1999:582–608). Neurotiker är vanligtvis medvetna om sina besvär (det vill säga, de har sjukdomsinsikt).

Det finns olika sätt att se på neuroser; till exempel en biologisk, en psykoanalytisk och en behavioristisk förklaringsmodell. Ibland ser man en indelning av neuroserna utifrån om de i första hand ger specifika symptom (till exempel fobier) och de som påverkar hela personligheten (till exempel hysterisk neuros) (Davison & Neale 2001:126–158; Lindsay & Powell 1994:51–91, 144–198).

Några typer av neuroser är till exempel ångestneuros, tvångsneuroser, hysterisk neuros och olika slags fobier (Davison & Neale 2001:126–158; Lindsay & Powell 1994:51–91, 144–198). Människan som lider av ångestneuros kan ha så kallade ångestattacker som betyder att man får till exempel obehagskänslor, hjärtklappning, spänning i magen, andnöd osv. (Rachman 1998). Man tror att man är allvarligt sjuk och håller på att dö. Tvångsneuroser däremot kan yttra sig som tvångstankar eller tvångshandlingar (Rachman 1998). Tvångstankar kan exempelvis handla om att om man hör eller läser ett visst ord (till exempel *död*) måste man hitta ett annat ord som neutraliserar det första (till exempel *liv*) innan man kan gå vidare och göra något annat. Ofta handlar det om kontrolleringstvång; man måste till exempel kontrollera att dörren är låst eller spisen avstängd gång på gång. Tvångshandlingar kan bli både egendomliga och handikappande på grund av att de tar så lång tid att utföra att man inte hinner med något annat. Man kanske måste utföra speciella rörelser i en viss sekvens för att kunna gå ut genom en viss dörr och vid blotta misstanken om att man har gjort någon rörelse fel måste man börja om från början igen.

Kärnan i en hysterisk neuros, enligt den psykoanalytiska traditionen, är störningar i den falliska perioden och resultatet blir personlighetsförändringar som till exempel labilitet, dålig verklighetsförankring och en oförmåga att ingå i vuxna relationer med andra människor (Davison & Neale 2001:126–158; Lindsay & Powell 1994:51–91, 144–198). Konversionssymptom brukar räknas till de hysteriska neuroserna. Psykiska problem trängs bort och omvandlas till fysiska symptom. Det är inte något fel på organet i sig, men det fungerar inte. Vanligt är slidkramp eller impotens, men det kan också handla om blindhet, dövhet eller förlamningar.

En fobi är en stark, obefogad rädsla för någonting (Vilkko-Riihelä 1999:582–608). Vanliga fobier är till exempel cellskräck (klaustrofobi, rädsla för små utrymmen), torgskräck (agorafobi) och olika slags djurfobier. Människan som lider av klaustrofobi kan ha problem till exempel med att åka hiss och att gå på offentliga toaletter. Agorafobin däremot innebär ångest för att vistas på öppna platser eller till exempel rädslan för att passera över ett dansgolv eller en gata. I djurfobier kan man ha en stark rädsla till exempel för ormar, spindlar eller hundar. Rädslan kan bli så stark att man inte kan vistas ute i naturen eller titta på TV av rädsla för att exempelvis få se en orm (Vilkko-Riihelä 1999:582–608).

3 METOD OCH MATERIAL

3.1 Metod

Undersöknings- och analyseringsmetoderna i denna avhandling pro gradu är kvalitativa. Jag använder tematisering och innehållsanalys vid analyseringen av forskningsresultaten.

3.1.1 Tematisering

Tematisering är ett ganska allmänt sätt att analysera forskningsresultat på ett kvalitativt sätt. Tematisering betyder att man ur texten lyftar fram sådana teman som på något sätt hjälper till att belysa forskningsfrågorna i undersökningen (Alasuutari 1999:40–43; Eskola 1998:175–186). På det här viset är det möjligt till exempel att jämföra förekomsten av vissa teman i undersökningsmaterialet och göra olika slags klassificeringar.

En text styr alltid läsarens tankar åt vissa håll; något som den då inriktar sig på kallar vi ett syfte, en funktion eller ett tema för den (Hellspong & Ledin 1997:117–118;

Liljestrand 1993:7–13). Det är vad framställningen rör sig kring, genom hela texten eller på något särskilt ställe i den. Enligt Hellspong & Ledin (1997:117–118) söker vi temat genom att ställa frågan: "Vad handlar texten om?" Det finns olika slags makroteman (ett huvudämne, en fråga som rör hela texten) och mikroteman (ett underämne, textens delar som har sina egna ämnen, en särskild sida av huvudämnet) i en text. Man talar också om explicita och implicita teman eller meningar i litteraturtolkningen och textanalysen (Hellspong & Ledin 1997:121). Makrotemat är ofta explicit, något som ofta gäller för kapitel och huvudavsnitt. I enstaka stycken och meningar är det vanligare att temat är implicit, underförstått (Hellspong & Ledin 1997:121).

I samband med tematiseringen talar man också ofta om förenkling eller om koncentrerings. Det betyder att man till exempel använder direkta citat ur en text i analysen för att underbygga och förklara forskarens tolkningar. Olika slags citat kan också fungera som exempel som beskriver materialet. Citaten kan även ge liv åt texten.

I min avhandling pro gradu innehåller forskningsmaterialet många olika slags mikroteman, det vill säga underämnena med implicita meningar och betydelser. Makrotemat för forskningsmaterialet och även min studie kan anses vara den ensamhet och förtvivlan som Elling-karaktären upplever i alla fyra romanerna. Mitt syfte är alltså att klarlägga och analysera dessa känslotillstånd, deras innehåll och uttrycksformer, orsaker och verkningar.

3.1.2 Innehållsanalys

Innehållsanalys betyder att man på ett kvantitativt sätt beskriver textens innehåll och syftar till att analysera vad eller hur man har skrivit eller talat om en sak eller ett tema (Eskola 1998:186–189). Med innehållsanalysen hittar man svar på forskningsfrågorna med hjälp av kvantitativa mätresultat. Man kan till exempel räkna frekvenser, det vill

säga räkna hur många gånger någon sak eller något tema kommer upp i texten eller hur ofta man använder någon term. Man kan själv välja om man vill klassificera enskilda ord och termer eller till exempel satsers och sådana helheter som formulerar sådana intressanta teman som man försöker beskriva och förstå betydelsen av.

När vi läser en text brukar det vara för att finna fakta, möta synpunkter och få en inblick i olika frågor (Hellspong & Ledin 1997:115). På grund av detta innebär en aktiv läsning enligt Hellspong & Ledin (1997:115) att vi försöker förstå textens innehållsmönster eller ideationella struktur (vad handlar texten om och med vilka ögon ser den på det som den yttrar sig om). Innehållet i en text är inte givet en gång för alla: det finns inte där fullt färdigt att bara plocka fram ur sitt språkliga hölje (Hellspong & Ledin 1997:115). Det är rimligast att säga att en text har en innehållspotential, en uppsättning av möjliga men slumrande betydelser som blir verkliga först under lämpliga omständigheter. Det betyder att en del av dem blir aktuella och intressanta för vissa läsare i vissa situationer (Hellspong & Ledin 1997:115).

3.2 Material

Jag samlar mitt forskningsmaterial genom att läsa och noggrant studera de fyra romanerna om Elling, *Utsikt til paradiset*, *Fugledansen*, *Brødre i blodet* och *Elsk meg i morgen*. Jag har också sett de tre filmer som berättar om Elling och baserar sig på de ovannämnda romanerna, samt en teaterpjäs om Elling på Tampereen työväenteatteri. Filmerna och pjäsen använder jag som bakgrundsmaterial i min undersökning, men jag koncentrerar mig ändå endast på romanerna och det litterära materialet vid analyseringen av forskningsresultaten på grund av mina undersökningsfrågor.

Jag söker information både om Elling-romanerna och Ingvar Ambjørnsen också på nätet. Tyvärr har detta tema inte utforskats tidigare; åtminstone har jag inte lyckats hitta några tidigare undersökningar som jag kunde ha använt som bakgrundsmaterial. Därför

hoppas jag att jag med min avhandling pro gradu också kan skapa vetenskapligt mervärde för det psyko-lingvistiska forskningsfältet i litteraturforskningen.

4 INGVAR AMBJØRNSEN

Ingvar Even Ambjørnsen-Haefs (född i Larvik den 20 maj 1956) är en norsk författare som är bäst känd för sin "Elling"-tetralogi: *Utsikt til paradiset* (1993), *Fugledansen* (1995), *Brødre i blodet* (1996), och *Elsk meg i morgen* (1999). Det har också gjorts en filmserie-trilogi om Elling. Den första filmen i trilogin, *Elling*, blev producerad år 2001 och den baserar sig på den tredje romanen om Elling, *Brødre i blodet* (http://no.wikipedia.org/wiki/Elling_%28film%29, besökt 8.3.2008). Filmen fick en Oscar-nominering i kategorin Bästa utländska film år 2002. En engelsk översättning av novellen heter *Beyond the Great Indoors*. Filmen *Mors Elling* blev producerad år 2003 och den baserar sig på den andra romanen om Elling, *Fugledansen* (http://no.wikipedia.org/wiki/Mors_Elling, besökt 8.3.2008). Den tredje filmen i filmserie-trilogin om Elling heter *Elsk meg i morgen*. Den blev producerad år 2005 och den baserar sig på den fjärde romanen om Elling, *Elsk meg i morgen* (http://no.wikipedia.org/wiki/Elsk_meg_i_morgen_%28film%29, besökt 8.3.2008). Men hur uppstod idéen till böckerna om "Elling"? Så här beskriver författaren själv "Ellings" ursprung:

"Jeg hadde ingen planer om å skrive en serie. Jeg ville skrive en bok om en mann som manipulerer omgivelsene sine. En som driver naboterror i en drabantby. Så sto plutselig Elling der isteden. Et glimrende eksempel på det jeg skrev overfor. En romanperson som blir helt annerledes enn jeg opprinnelig hadde tenkt. Hvorfor det ble flere bøker? Fordi jeg rett og slett ikke ble kvitt ham." (<http://www.kjentfolk.no/forfattere/ambjornsen/>, besökt 8.12.2007)

Ambjørnsens debutnovell var en semi-autobiografi som heter *23-salen* ("The 23rd Row"), i vilken han kritiserade Norges försök och ansats att ta hand om psykiskt utmanande individer. I alla sina noveller har han talat för dem som känner sig utanför på något sätt, så som han också gjorde i genombrottsnovellen *Hvite Niggere* ("White Niggers") år 1986. Novellen berättar om en ung man som lever sitt liv så att säga vid yttersta gränsen av det normala samhället.

Ambjørnsen är också berömd för sina ungdomsserier *Pelle og Proffen*, som berättar om två tonåriga detektiver som har något med alla slags mysterier eller brott att göra, till exempel narkotika, nedsmutsning av naturen och nazism. Efter böckerna *Døden på Oslo S*, *Giftige Løgner* och *De Blå Ulvene* i denna serie gjordes det också kända filmer. År 2005 utkom boken *Drapene i Barkvik* ("The murders in Barkvik"), som berättar om en tonåring, Phillip Moberg, som försöker förklara ett yxmord i en liten by i Norge.

Ambjørnsen har fått många pris på grund av sitt författarskap, till exempel ett pris för den bästa boken för barn och unga vuxna på 80-talet (Pelle och Proffen-böckerna), ett Tabu-pris år 2001, Telenors kulturpris år 2000 och Bragepriset år 1995. Hans tre böcker om *Samson and Roberto* har blivit speciellt populära i Ryssland, delvis kanske på grund av hans skickliga beskrivningar av Nikolai Vorontsov och ryska dialekter i berättelserna. Nuförtiden bor Ambjørnsen i Hamburg med sin tyska hustru, en översättare som heter Gabriele Haefs. Ambjørnsen flyttade till Tyskland år 1985. (<http://www.fantasticfiction.co.uk/a/ingvar-ambjornsen/>, besökt 8.12.2007; http://en.wikipedia.org/wiki/Ingvar_Ambjornsen, besökt 8.12.2007)

5 RESULTAT OCH ANALYS

5.1 Vilka slags känslor och tankar har Elling i de fyra romanerna och hur beskriver Ingvar Ambjørnsen dem?

På den första forskningsfrågan (Vilka slags känslor och tankar har Elling i de fyra romanerna och hur beskriver Ingvar Ambjørnsen dem?) hittar jag svar i min avhandling

pro gradu på ett ganska systematiskt sätt; jag behandlar, analyserar och presenterar forskningsresultaten alltså genom att fokusera på en roman i taget. I diskussionen av resultaten kommer jag också att syntetisera de mest centrala forskningsresultaten och försöka hitta möjliga intressanta samband mellan de fyra romanerna.

5.1.1 Utsikt til paradiset

I tabell 1 presenterar jag de mest centrala teman som förekommer i texten i den första romanen om Elling, *Utsikt til paradiset*, samt deras frekvenser (jag har bara tagit med de teman som förekommer minst 10 gånger i texten).

Tabell 1. *De mest centrala temana i den första romanen om Elling samt deras frekvenser.*

Känsla	Frekvens
Misstankar, tvivel	59
Drömmar, fantasier	53
Hänvisningar till psykiska problem	50
Betydelse av kontroll, obalans	49
Mamma, död	45
Obehag	35
Rädsla	27
Hat, avsky	25
Våld	21
Smärta, ångest	20
Sorg	18
Ensamhet	18
Skam	11
Skuldkänsla	10

Den första romanen om Elling präglas starkt av olika slags negativa känslor och tankar såsom tabell 1 visar. Också mammans bortgång förekommer i texten ganska många gånger därför att det kan anses vara en slags bärande kraft eller ett huvudtema i den första romanen om Elling. Ingvar Ambjørnsen beskriver Ellings sinnelag och tänkesätt till största delen med hjälp av olika adjektiv, adjektiviska particip och substantiv. Hänvisningar till psykiska problem beskrivs genom mera omfattande konstruktioner som jag presenterar och analyserar djupare i avsnitt 5.2.

Ellings drömmar och fantasier kan anses vara en slags defensmekanism för Ellings-karaktern att klara sig i den kritiska och problematiska livssituation som han hamnar i efter att hans mamma plötsligt dör och han blir ensam i livet. Drömmar och fantasier är på sätt och vis Ellings sätt att fly från verkligheten, men det som är intressant är att Elling själv är mycket medveten om att hans drömbilder inte motsvarar det som sker omkring honom i den riktiga världen:

"Jeg var fremledes klar over at jeg drømte, men jeg var også klar over at når jeg våknet av denne drømmen ville verden se annerledes ut enn da jeg gikk til ro kvelden før." (Elling nr 1:116)

"Den eneste forskjellen var at handlingene vi begikk i våken tilstand lot seg betrakte og bedømme av andre, mens drømmebildene forble ens egne inntil man valgte å gjøre andre delaktige i sin egen opplevelse." (Elling nr 1:123)

På grund av Ellings psykiska problem och neurotiska symptom är betydelsen av egen kontroll över saker och händelser också ett centralt tema som förekommer i texten. Den kritiska situationen som mammans bortgång orsakar väcker känslor av tvivel, obalans, obehag, rädsla, ångest, sorg och ensamhet i Elling. Elling vet inte hur han skall klara sig i livet utan sin mamma, för han har inte alls övat sig för ett självständigt liv:

"Mor var trygg. Mor var sikker. Mor var nærværende." (Elling nr 1:55)

Också känslor av hat, våld, skam och även skuldkänsla gentemot händelserna kommer fram i Ellings tankar. Ellings sätt att emotionellt behandla sin förlust förvandlar sig mellan många olika slags känslor, varav några är mera rationella och naturliga än andra. Med hjälp av alla dessa känslor försöker Elling att hitta mening i och förklaringar till det som har hänt. Han har stora svårigheter att acceptera mammans bortgång och han reagerar på sin förvirring genom att uttrycka känslor av hat och förargelse vid sidan av mera förståeliga emotioner såsom sorg, ångest, rädsla och ensamhet. Känslor av skam och skuldkänsla kommer fram i förbindelse med Ellings medvetenhet om sina psykiska problem och symptom:

"Herregud, så bortskjemt jeg var! Jeg föraktet meg selv, og påla den samme å bli sittende akkurat her. For å forsøke å forstå det ubehaget, den smerten som visse mennesker måtte utsette seg selv for." (Elling nr 1:90)

"Jeg tror ikke noe levende menneske er i stand til å forstå med hvilken skam jeg nå våknet opp på gutterommet mitt. La meg si det slik: Jeg var slått ut. Likevel var alt forvandlet. Jeg lå der, glohet og rødmende i nattemørket og tryglet Gud om å ta meg til seg. Jeg rullet meg sammen til en ball, med ansiktet mot knærne." (Elling nr 1:117)

"Så jeg skammet meg igjen. Mye fordi jeg ikke kunne finne noen forklaring på det som hadde skjedd meg." (Elling nr 1:125)

5.1.2 Fugledansen

I tabell 2 presenterar jag de mest centrala teman som förekommer i texten i den andra romanen om Elling, *Fugledansen*, samt deras frekvenser (jag har bara tagit med de teman som förekommer minst 10 gånger i texten).

Tabell 2. *De mest centrala temana i den andra romanen om Elling samt deras frekvenser.*

Känsla	Frekvens
Mamma, död	80
Förvirring	76
Barndom, hem	64
Likgiltighet, meningslöshet	52
Rädsla	45
Andra negativa känslor	42
Ensamhet	23
Hänvisningar till psykiska problem	20
Sorg	20
Smärta	15
Tystnad	15
Svaghet, skuldkänsla	12
Vänskap	12
Misstankar, tvivel	10

Också den andra romanen om Elling är som helhet ganska präglad av olika slags negativa, problematiska och dystra tankar och känslor såsom tabell 2 visar. Kategorin andra negativa känslor innehåller tankar om och känslor av skam, obehag, svartsjuka,

hat, irritation, avsky, bitterhet, sarkasm og missnöje. Hänvisningar till mamman och mammans bortgång är det mest centrala temat i den andra romanen om Elling:

"Mor og jeg levde tett på hverandre, og det var også et faktum at mor tok seg av mye av det praktiske. Enkelte ganger likte jeg å tenke på henne som en dyktig sekretær." (Elling nr 2:108)

"Den snille moren min, som ikke visste hva godt hun skulle gjøre for meg. Hun hang i fra morgen til kveld. Søndag som mandag." (Elling nr 2:110)

"En hadde problemer med kjæresten sin. En hadde problemer med mor." (Elling nr 2:114)

Också många hänvisningar till Elling-karakters hem og barndom förekommer i texten:

"Hjem? Jeg hadde ikke noe hjem lenger. Hjemmet mitt var tatt fra meg, og moren min var død. Dessuten var det snart jul. Den tristende tiden på året for alle dem som ikke hadde noe hjem. Det gikk ikke en eneste jul uten at dette faktum ble banket fast i samtlige aviser. I fireogtrevde år hadde mor og jeg feiret jul sammen, alene med hverandre. Den julehøytiden som nå sto for døren, ville bli en hån mot de tradisjonene vi hadde holdt i hevd. Så langt jeg kunne huske tilbake, hadde jeg vært en julens gutt. Nå er jo ikke det noe spesielt at barn gleder seg til jul. Men jeg hadde beholdt den barnlige forventningen inn i mitt liv som voksen." (Elling nr 2:52)

"Sannheten var og ble at jeg helst ville være hjemme. Sammen med mor. Jeg ville ha min daglige avis, mine faste måltider og min egen seng. Jeg ville at alt skulle forbli slik det var. Blokkleiligheten, den vante utsikten til

de andre blokkene, mors stemme som nådde meg fra kjøkkenet." (Elling nr 2:88)

Tankar om venskap kan anses vara det enda positivt laddade temat i Elling-karakterens känsloliv och tankar i den andra romanen om Elling:

"Min fortrolighet fikk han ikke. På den annen side måtte jeg noe motvillig medgi at det var greit å ha ham her." (Elling nr 2:22)

"En god varme spredte seg i meg. En følelse av felleskap med Kjell Bjarne. To knallharde individualister ønsket hverandre god jul på en indirekte måte." (Elling nr 2:72)

"En dristig idé slo ned i meg: Jeg ville gjøre meg virkelig til venns med honom. La honom få en del av all den ømheten som jeg daglig brant inne med. Det var jo aldri noen som ventet seg noen av meg, ingen som strakte hendene, enn si potene sine ut etter mitt vennskap, min lojalitet." (Elling nr 2:192)

Också i denna roman beskriver Ingvar Ambjørnsen Ellings känslor och tankar oftast med hjälp av olika adjektiv, adjektiviska particip och substantiv. Hänvisningar till psykiska problem beskrivs mera omfattande genom att Ellings tankegång, handlingar och olika slags problematiska symptom som förekommer i det vardagliga livet och dess situationer skildras. Dessa konstruktioner presenterar och analyserar jag djupare i avsnitt 5.2.

Ellings medvetenhet om det faktum att han nu har blivit en patient på ett mentalsjukhus väcker många olika slags känslor och reaktioner hos honom. Han upplever känslor av likgiltighet, förvirring, rädsla och ensamhet, samtidigt med känslor av sorg, smärta,

egen svaghet och förtvivlan inför framtiden. Ett typiskt sätt för Elling att reagera på den här känslostormen är hysteriska, okontrollerbara gråtanfall:

"Jeg holdt på å begynne å gråte. En stor og vond klump presset på i halsen, og jeg måtte hyperventilere for å holde tårene i sjakk." (Elling nr 2:52)

"Jeg knep øynene igjen, og bet tennene sammen. Hvis jeg prøvde å si et eneste ord nå, ville jeg eksplodere i snørr og tårer." (Elling nr 2:57)

"Det var som å få et slag i ansiktet med stump gjenstand. Jeg kom meg på bena og styrte i retning toalettet, jeg kjente tårene presse på, jeg kunne ikke stoppe den som skjedde med meg nå, jeg måtte i ly for vinden i verden. Vel inne slapp jeg alt løs, jeg brast i en gråt så sår at jeg fikk helt vondt av meg selv. Blødde gjorde jeg også." (Elling nr 2:113)

Som motsats og kontrast till dessa känsloladdade emotionella reaktioner är också tystnaden, stillheten och tigandet ett sätt för Elling att handskas med de situationer som han upplever som problematiska eller för svåra för sig själv. Genom att inte ta ställning till någonting och inte att reagera på något annat sätt än att tiga, avvisa och hålla distans försöker Elling att behålla sin egen kontroll och inre balans över saker och ting:

"Jeg tidde lenge. Jeg sa ikke et ord. Jeg ga ikke noe direkte svar. Jes syntes ikke jeg skyldte en eneste av den noen forklaring." (Elling nr 2:63)

"Derfor valgte jeg, som så ofte ellers, tausheten som mitt våpen." (Elling nr 2:92)

5.1.3 Brødre i blodet

I tabell 3 presenterar jag de mest centrala teman som förekommer i texten i den tredje romanen om Elling, *Brødre i blodet*, samt deras frekvenser (jag har bara tagit med de teman som förekommer minst 10 gånger i texten).

Tabell 3. *De mest centrala temana i den tredje romanen om Elling samt deras frekvenser.*

Känsla	Frekvens
Andra negativa känslor	56
Vänskap	51
Positiva känslor	46
Hänvisningar till psykiska problem	46
Rädsla	41
Förvirring	38
Mamma, död	37
Ensamhet	22
Skam	22
Sorg	17
Barndom	17
Framtid	12
Meningslöshet	10
Normalitet	10

Olika slags negativa känslor och tankar är det mest centrala temat också i den tredje romanen om Elling, men också många positiva känslor samt många tankar om vänskap, framtiden och normalitet kommer fram i texten. Kategorin andra negativa känslor innehåller tankar och känslor som våld, smärta, skepticism, irritation, besvikelse,

förargelse, hat, bitterhet, obehag, cynism och svartsjuka. Även om Elling under perioden i psykiatrisk vård har lärt sig mera fungerande handlingsätt och tankemodeller med vars hjälp han kan klara sig i livet och hitta någon rationell mening i saker och händelser omkring honom, följer hans inre sårbarhet för psykiska problem med honom i vardagen och förekommer som olika symptom i situationer där Elling inte har färdiga och planerade handlingsätt att använda och utnyttja. Ellings ensamhet är ett ganska bestående och konstant tillstånd för honom, även om han också får uppleva tidsperioder då han kan känna sig vara viktig och betydelsefull i andra människors ögon:

"Jeg hadde den egenskapen at jeg midt i felleskapet følte meg mer ensom enn hjemme på gutterommet." (Elling nr 3:175)

"Men, tenkte jeg – livet må gå videre. Vi kommer ensomme inn i det, og vi går ensomme ut av det. Og enkelte av oss må gå ensomme gjennom det også." (Elling nr 3:196)

"Jeg kanskje hadde funnet en venn, helt på egenhånd. Ja, etter som vi la meter bak oss uten at noe som helst ble sagt, fikk jeg en følelse av å ha funnet et menneske som jeg ubevisst hadde søkt etter hele livet. En person med betydelig lengre fartstid enn meg selv, et menneske jeg kanskje kunne søke råd hos når det knep. Hele mitt liv hadde jeg vært en farløs gutt, med det konstante savnet det hadde vært. Nå øynet jeg en mulig åpning." (Elling nr 3:96–97)

Delvis har Elling ändå också själv skapat och utvecklat detta begränsade och permanenta tillstånd av ensamhet; på sätt och vis är ensamheten för Elling ett sätt att hålla många saker och händelser på ett visst avstånd och behålla sin egen anonymitet och kontroll över sociala situationer som Elling ofta upplever som hotande, skrämmande och tvivelaktiga:

"Jeg hadde null matlyst, og ville ikke gå på besøk til noen. Jeg ville bare være i fred. I hele mitt liv hadde jeg bare ønsket å få lov til å leve i fred, men dette ønsket virket visst som en rød klut for de fleste andre. Jeg var så opprørt at jeg skalv." (Elling nr 3:138)

"Jeg ville leve og dø som mannen uten ansikt, den anonyme stemmen fra de nattestille gatene." (Elling nr 3:224)

Kategorin positive känslor däremot innehåller känslor av och tankar om välvilja, egna ideal, balans, trygghet, glädje, godkännande, lätnad och inre harmoni. Med hjälp av psykiatrisk vård och vänskapsband med Kjell Bjarne, hans rumkamrat, lär sig Elling lita på andra människor och på livets kontrollerbarhet:

"Jeg opplevde en trygghet i å ha ham ved siden av meg, jeg ble ikke slått av panikk som så ofte ellers." (Elling nr 3:39)

"Mitt gamle jeg ville utvilsomt ha gjort et nummer ut av dette, men nå var jeg utstyrt med et romsligere ego, og tok det hele sporty." (Elling nr 3:179)

"Jeg var med ett så trygg. Sikker. Her var en person som var mer usikker enn meg selv. Jeg hadde ikke trodd at slikt var mulig." (Elling nr 3:115)

Det som kommer tydelig fram også i den tredje romanen om Elling är hans motstridiga känslor gentemot nästan allting. Många gånger vet Elling inte riktigt hur han skall reagera på det ena och det andra, och samtidigt försöker han också göra sitt bästa för att dryfta vad som är ett socialt accepterat och förväntat sätt att göra, tänka eller säga. Också Ellings förhållande till sin mamma väcker hos Elling ännu många kontroversiella emotionella reaktioner och förvirring i hans tankar:

“Jeg følte jeg var i ferd med å forsvinne for meg selv. Løse meg opp. I slike tilfeller hendte det ofte at jeg forsøkte å skade meg selv. Det vil si, det var det de utenforstående trodde. Selv min egen mor var ute av stand til å forstå at når jeg pisket meg selv med rognkvister, eller slo meg i ansiktet med flat hånd, så var det for å gjenvinne kontakten med meg selv. Og jeg var ikke i stand til å forklare meg på fornuftig vis. Bare gråt og løsrevne setninger.” (Elling nr 3:38–39)

"Jeg, surkål-poeten. Noe med barndommen, sannsynligvis. Dominerende mor. Fyll og bråk hjemme. Den sure kålen kunne muligens ses på som et symbol på den forsurede atmosfære som hadde hersket i vedkommende poets barndom. Hvem poeten var? Sannsynligvis en ung, forvirret mann, uten venner. Jeg knegget der jeg satt. Tenkte på vennene mine. Jeg sendte en tanke til moren min også. Den snille, døde moren min, som ikke visst hva godt hun skulle gjøre for meg. En av dagene ville jeg gå og stelle graven hennes." (Elling nr 3:164–165)

Både negativa och positiva känslor och tankar beskriver Ingvar Ambjørnsen närmast med hjälp av olika adjektiv, adjektiviska particip och substantiv, och hänvisningar till psykiska problem beskrivs igen med mera omfattande konstruktioner som jag presenterar och analyserar noggrannare i avsnitt 5.2.

5.1.4 Elsk meg i morgon

I tabell 4 presenterar jag de mest centrala teman som förekommer i texten i den fjärde romanen om Elling, *Elsk meg i morgon*, samt deras frekvenser (jag har bara tagit med de teman som förekommer minst 10 gånger i texten).

Tabell 4. *De mest centrala temana i den fjärde romanen om Elling samt deras frekvenser.*

Känsla	Frekvens
Hänvisningar till psykiska problem	113
Förvirring	63
Positiva känslor	51
Andra negativa känslor	45
Rädsla	44
Död, Gud	32
Skam, skuldkänsla	31
Trötthet, utmattning	27
Kontroll	26
Mamma	21
Ensamhet	14
Hem	14
Drömmar, förhoppningar	14
Sorg	13

Hänvisningar till psykiska problem är det mest centrala temat i den fjärde romanen om Elling. Trots detta kommer också många positiva tankar och känslor fram i texten. Kategorin positiva känslor innehåller tankar om lättnad, glädje, välvilja, trygghet och trevnad. Kategorin andra negativa känslor däremot innehåller tankar om våld, bitterhet,

nedstämndhet, dysterhet, besvikelse, irritation, cynism och obehag. Andelen tanker och känslor som Elling-karakteren har om sin mamma og barndom har minskat, men mange tanker om død og Gud framstår:

"Jeg gled inn i en slags skyggeverden, og tenkte at nå kommer den, nå kommer døden, det er altså slik det er, nå får vi se da, hvem det er som har rett, de kristne eller muslimene, Smiths venner, eller Scientologikirken. Fra den ytre verden kunne jeg høre lyden av løpende skritt, og opphissende stemmer. Hva er det, hva er det som foregår, men så hjelp meg da for faen, ikke bare stå der, han har satt i halsen, han får ikke luft, jeg ringer etter en, det er ikke tid til å ringe, for pokker, ta tak her, vi må prøve å snu han opp ned, men helvete – en voksen mann, har du noen bedre idé, det nytter ikke, samme hvor mye jeg banker, hei, dere også, ta tak her!" (Elling nr 4:109–110)

Också vikten av att kontrollera saker og händelser beskrivs ganska ofta i den fjärde romanen om Elling. Olika slags positiva og negativa känslor og tanker beskriver Ingvar Ambjørnsen mest med hjälp av olika adjektiv, adjektiviska particip og substantiv. Hänvisningar till psykiska problem skildras mer omfattande såsom jag presenterar og analyserar i nästa kapitel. Beskrivningarna av Ellings trötthet og utmattning är ett skickligt sätt att förmedla till läsaren de känslor, det trångmål og den nöd som Elling under sin beklagliga psykiska tillbakagång upplever:

"Jeg var så sliten, så sliten, til tross for den dype søvnen jeg nettopp hadde befunnet meg i. På en måte følte det godt å gi seg over, med munnen full av halvhjertede protester. Selv om jeg jo ikke hadde gjort noe galt, kunne jeg i korte glimt identifisere meg med den kriminelle, som etter en fjorten dagers turne på dårlig amfetamin fra Polen, endelig blir stoppet og fratatt brekkjernet. Jeg hadde mistet kontrollen over døgnet. Jeg forsto jo det." (Elling nr 4:39)

"Så trett jeg var! Så helt og holdent utkjørt! Indre bilder blafret forbi."
(Elling nr 4:188)

Ellings egen skam over sitt tilstand och missnöjet över sig själv hjälper också läsaren att förstå och leva med i de känslor som en psykiskt sjuk och obalanserad människa har och upplever och som själv är medveten om sina symptom:

"Jeg stinket. Jeg hadde ikke lagt merke til det før, men her inne i det antiseptiske vadet, som pussig nok var det badet der Kjell Bjarne romsterte til daglig, merket jeg at jeg stinket. At det ikke var byen som stinket, men jeg selv. Jeg skammet meg. Skammet meg, fordi jeg i alle år hadde vært en pertentlig kar. I lange perioder av livet hadde jeg dusjet så ofte, og skrubbet meg med en så stor glød, at jeg hadde vært nærmest hudløs. Noe hadde skjedd med meg, og jeg hadde ikke lagt merke til det selv. Det var skremmende." (Elling nr 4:40)

"Når tingenes ytre bilde, de materielle omgivelsene, kom ut av balanse i form av griseri og rot, slo dette tilbake på ens mentale tilstand. Og før man visste ordet av det, hadde man rotet seg inn i en ond sirkel. Man ble deprimert av omgivelsene, og orket ikke ta et tak. Og slik ble jo bare omgivelsene enda verre, osv. Jeg hadde lært meg leksen." (Elling nr 4:61)

Sin ensamhet opplever Elling i den fjerde romanen delvis som ett ofrivilligt tilstand, som någonting han selv inte har haft några möjligheter att inverka på eller kontrollera, men delvis också som ett sätt att leva sitt liv som han själv har valt att följa. Känslor av ensamhet lyfter fram olika känslor av bitterhet, förargelse och irritation, men också ånger, i Ellings tankar:

"I hundre korte år hadde vi overlatt dette valg av partnere til den såkalte frivilligheten. Hva var det som var så forferdelig frivillig ved å bli gående alene hele livet, da? Det var direkte trasig!" (Elling nr 4:25)

"Med ett følte jeg meg litt nedslått. Jeg hadde ikke familie! Ingen! I min mors begravelse hadde jeg vært den eneste fremmøtte, dersom jeg så bort fra begravelsesagenten og presten. Når jeg selv tok plass i kisten, ville ikke en eneste person av mitt eget kjøtt og blod være på plass på de harde benkene!" (Elling nr 4:115)

"Nei, dette med ensomheten, den selvvalgte ensomheten, hadde vært noe av et poeng for meg. Jeg hadde vært nøye med hvem jeg slapp innpå meg. Nesten litt kritisk." (Elling nr 4:175)

5.2 Vilka slags psykologiske problem hänvisar Ellings känslor och tankar till?

Ingvar Ambjørnsens beskrivningar av Elling-karakters sinnelag, känslor och tankar hänvisar ganska tydligt till problematiken i Ellings personlighet. Ingvar Ambjørnsen skildrar på ett skickligt sätt Ellings tankegång, vanor och reaktioner på olika vardagliga situationer och händelser. Ellings barndomshändelser, hans svåra och problematiska relation till sin mamma, som beskrivs som ett beroendeförhållande, samt hans självständighets- och livskris efter mammans plötsliga och helt oväntade bortgång leder till många slags problem och svårigheter i Ellings liv och vardag. Alla de problem som Ingvar Ambjørnsen i de fyra romanerna beskriver har sannolikt ändå inte sitt ursprung i den här kritiska livssituationen utan många av dem har troligen börjat utveckla sig redan tidigare i livet och till stor del på grund av det problematiska beroendeförhållande som rådde mellan Elling och hans mamma.

Gränsen mellan personlighetsstörningar, neuroser och psykoser är ofta ganska osynlig, oklar och varierande. Ingvar Ambjørnsens beskrivningar av Ellings sinnelag, tankegång och känsloliv innehåller element av alla ovannämnda psykiska problem. Ellings tanke- och beteendemönster innehåller vissa tvångstankar och -handlingar som visar på problem i hans personlighet, men som också kan vara symptom på neuroser (tvångsneuros). Dessa ovanliga och delvis ganska extrema tanke- och beteendemönster gör det svårare för en människa att ha fungerande relationer med andra människor. En sådan situation råder det också i Ellings liv; han har stora svårigheter till exempel att komma i kontakt med andra människor på ett normalt, socialt accepterat sätt, ta del i det sociala livet i allmänhet, knyta och behålla vänskapsband samt lita på andra människor.

Ellings tvångstankar och -handlingar gäller framför allt tvättandet, men också hans andra levnadssätt, vanor och vardagsrutiner. Han måste äta varje dag på samma tid, köpa samma korb i butiken varje gång och klara av alla andra vardagsrutiner enligt samma program och stil som var i bruk när hans mamma ännu levde. Nedan några citat från texterna i de fyra romanerna om Elling:

"Jeg er grundig. Mor sa alltid: Elling, sa hun. Man kan si litt av hvert om deg, men det du gjør, gjør du grundig. Så sant som det var sagt. Derfor var det ikke snakk om å ta en overfladisk dusj neste morgen. Det var mer snakk om en energisk og total rengjøring av kroppen. Først et timelangt bad, så hett at det grenset til tortur. Jeg brukte opp resten av det badesaltet jeg hadde gitt mor sist jul. Det skummet godt i vannet, og duftet av blomster. Etter bløtgjøringen skrubbet jeg meg så voldsomt at jeg stønnet under børsten. Så dusjen. Fra hylende varmt til skrikende kaldt. Om og om igjen. Til sist: Mors store badehandkle, og så rent pent tøy fra innerst til ytterst. Splitter nye sokker og med. Munnhulen: Rengjort med Vademecum etter en grundig tannpuss." (Elling nr 1:13–14)

"Da jeg var ferdig og hadde kledd på meg nyvasket tøy fra innerst til ytterst, kom uroen over meg igjen. Det lå liksom noe i luften. Hadde jeg vasket meg grundig nok? Hadde såpe og klut berørt hver millimeter av kroppen, eller fantes det steder jeg hadde glemt? Jeg kledde av meg igjen. På med det varme vannet. Brukte mors børste nå. Skrubbet meg lyserød. Skrudde det varme vannet opp mot tålegrensen. Over tålegrensen, jeg skrek. Så kaldt vann. Iskaldt, jeg skrek igjen. Så børsten og helt nytt stykke såpe. Dette var et godt såpestykke, det merket jeg øyeblikkelig. Skummet skikkelig og luktet så godt så godt. Varmt. Kaldt. Varmt. Kaldt. Jeg skrittet ut av karet og froftrerte meg lenge med et hundre prosent rent håndkle. Holdt det? Var jeg ren? Jeg gikk opp i karet igjen. På med det varme vannet. Nej, det holdt. Jeg var ren nok. Så ren som jeg kunne bli. Av med vannet. Nytt håndkle fra skuffen. Holdt det? Jeg snuste meg selv under venstre arm. Var det et snev av svettelukt som stakk meg i nesene? Vanskelig å si. For å være helt på den sikre siden tok jeg en god lang dusj." (Elling nr 1:135–136)

"Jeg åpnet og lukket kjøleskapsdøren. Om og om igjen. Hver gang fikk jeg et glimt av tuben, den motbydelige gule tuben. Fiskepuddingen, forsvarlig innpakket i smørpapir, holdt jeg i et fast grep i venstre hånd. Tube. Smekk! Tube. Smekk! Tube. Smekk! Tubesmekktubesmekktubesmekk. Jeg økte tempoet nå nemlig. Drev meg selv så hardt at det svimlet for meg. Kjøleskapet skalv og ristet. Nå gir du deg Elling, tenkte jeg mens høyre arm gikk som ett stempel. Plutselig var det som om noe brast i meg. Heldigvis får jeg vel si. Jeg falt inn mot kjøleskapet og segnet om på gulvet. Fiskepuddingen glapp ut av grepet mitt, jeg ble liggende og se på den gjennom et slør av tårer." (Elling nr 1:136–137)

Ellings neurotiske symptom kan klassifiseres i tvångsneuroser, angstneuroser och fobier. Symptomen på tvångsneuroser är ganska likadana som symptomen på de

tvångstankar och tvångshandlingar som är typiska för personlighetsstörningar och som jag har presenterat och analyserat ovan. Symptom på ångestneuroser innebär ofta olika slags ångestattacker som betyder att man till exempel får obehagskänslor, hjärtklappning, spänning i magen, andnöd osv. Symptom på olika slags fobier däremot innehåller känslor av rädsla, fruktan och skräck. Man vill absolut undvika alla de situationer och händelser som orsakar dessa känslor, och i värsta fall kan detta göra ens omgivning och miljö ganska begränsad. Också gränsen mellan ångestneuroser och fobier är ganska oklar och varierande. Ingvar Ambjørnsens skildringar av Ellings karaktärens psykiska problem och symptom pekar ändå på att Elling lider av båda ovannämnda psykologiska störningar, ångestneuroser och fobier. Ellings fobier gäller att svara i telefon och att öppna ytterdörren när det ringer på dörren. Nedan ett par citat som exempel:

"Fase to besto i at Frank ringte meg på et avtalt tidspunkt. I begynnelsen var jeg stiv og anspent, og ville ikke ut med noen ting. Men langsomt merket jeg at kjevemusklene slappet av, og at ordene seg ut av meg. En stor hjelp var det da jeg fikk være med Frank hjem, og så hvordan han hadde det på arbeidsrommet der telefonen hans sto. Neste gang han ringte ble det ikke så mye forstyrende spinn i hodet som tidligere. Jeg skulle trene på å holde konsentrasjonen på topp så lenge samtalen varte. Lytte til vad som ble sagt. Langsomt gled fobien forbi, og nå befant jeg meg på et stadium der min egen stemme lød bemerkelsesverdig fast i røret. Jeg presenterte meg med fullt navn. Jeg la frem mitt ærend, eller jeg lyttet oppmerksomt til hva som ble sagt i den andre enden. Tanken på å gi opp midt i en samtale, og kaste på røret virket fjern, og ikke så rent lite tåpelig." (Elling nr 3:10–11)

"Da ringte det på døren. Jeg for sammen og mistet kortstokken, for dette vendte jeg meg aldri til. Brå, høye lyder skremmer vettet av meg. De minner meg om plutselig død. Hjertet som stanser i brystet. Livets bryter

som skrus av. Det er heller ikke særlig lystig å tenke på hvem som kan befinne seg utenfor den låste døren. Nå reiste jeg meg likevel, for jeg innså jo at også dette, altså å åpne sin egen utgangsdør på en ubesværet måte for Det Fremmede, hørte til Den Nye Tid. Med hard hånd hadde jeg knekket den ene fobien og aversjon etter den andre, jeg var blitt venn med telefonen og de farlige gatene, og nå sto Døren for tur. Mens jeg gikk gjennom entreen, tenkte jeg faktisk at det kunne være aktuelt å gjennomføre et aldri så lite treningsprogram.” (Elling nr 3:109)

Psykosen kan anses vara den mest allvarliga psykologiska störningen av de här tidigare nämnda psykiska problemtillstånden. Symptom på psykoser innehåller en upplevelse om en förändrad verklighet, med till exempel förvrängda sinnesintryck på grund av vilka det är svårt för en människa att uppfatta och förstå händelser och information omkring sig. Detta kan leda till olika vanföreställningar, ångest, rädsla, oro och förvirring. Symptom som visar på psykotiska problem kommer tydligt fram i den fjärde romanen om Elling, *Elsk meg i morgen*. Ingvar Ambjørnsen beskriver Ellings tankar och känslor på ett mycket livligt och medryckande sätt, och genom berättelsen förmedlas en klar uppfattning om en beklaglig tillbakagång och regression i Ellings psykiska hälsa; han blir psykiskt sjukare igen efter ett bra och mycket krävande framsteg. Också den första romanen om Elling, *Utsikt til paradiset*, innehåller hänvisningar till psykotiska symptom. Nedan ges några citat ur romanerna som exempel:

“Jeg følte et voldsomt behov for å legge noe av smerten og ulykken over på en annen identitet. Mine tankers Bjørn Grettun sto for meg som en lysende stjerne. Jeg kjente de sterke armene hans om meg. Hørte stemmen hans som fortalte meg at jeg var en kar som det var verdt å satse på. Jeg hadde vært en stille gutt som alltid sto bak ryggen på de andre, jeg var den nesten usynlige reserven på fotballbanen. Bjørn Grettun, tenkte jeg. Nå løper jeg for full maskin i den nattsvarte skogen igjen. Noen sier meg at

jeg nærmer meg stupet. Nå må du komme og hente meg inn i den solvarme favnen din. Ellers faller Elling.” (Elling nr 1:155–156)

“Det fulgte stygge tanker med den mannen, men hver gang han dukket frem fra dypet av meg selv, var det fristende å gi seg over. Hvor kom han fra? Når hadde han egentlig dukket opp? Jeg visste ikke. Jeg husket ikke. Det var lett å forestille seg at han var en skygge som hadde fulgt meg hele livet, men som først nå i det siste hadde tillegnet seg den egenskapen at jeg kunne se ham for meg i menneskelig gestalt.” (Elling nr 4:63)

“Litt forundret kan jeg bare konstatere at jeg går i en tunnel. Oliver, hvisker jeg til meg selv. Hold kursen. Det er stadig denne tunnelen gjennom fjellet som presser seg på. Jeg tror ikke på den, jeg gjør ikke det. Med forestillingen om den kjølige roen dypt der ikke virker så fristende at jeg ikke orker å velge den bort når den melder seg. Som gutt og ung mann hadde jeg ofte slike fantasier.” (Elling nr 4:216–217)

“Hadde helt glemt hvordan denne stirringen hans fikk meg ut av balanse. Lone, tenkte jeg. Nå må du komme! Nå er der bare å komme før Oliver Grøtte sier opp fra kjelleren! Jeg lukket øynene, og famlet meg over til vaskeservanten; utenfor den syke mannens rekkevidde. Det hjalp med kaldt vann i ansiktet. Masse kaldt vann i ansiktet.” (Elling nr 4:229–230)

5.3 Hur utvecklar sig Elling-karaktären genom de fyra romanerna?

Den första romanen om Elling, *Utsikt til paradiset*, berättar om Elling-karaktärens liv direkt efter att hans mamma plötsligt dör. Elling är en norsk 32-årig ungtkarl som hela sitt liv har bott tillsammans med sin mamma. Sin pappa har Elling inte ens träffat.

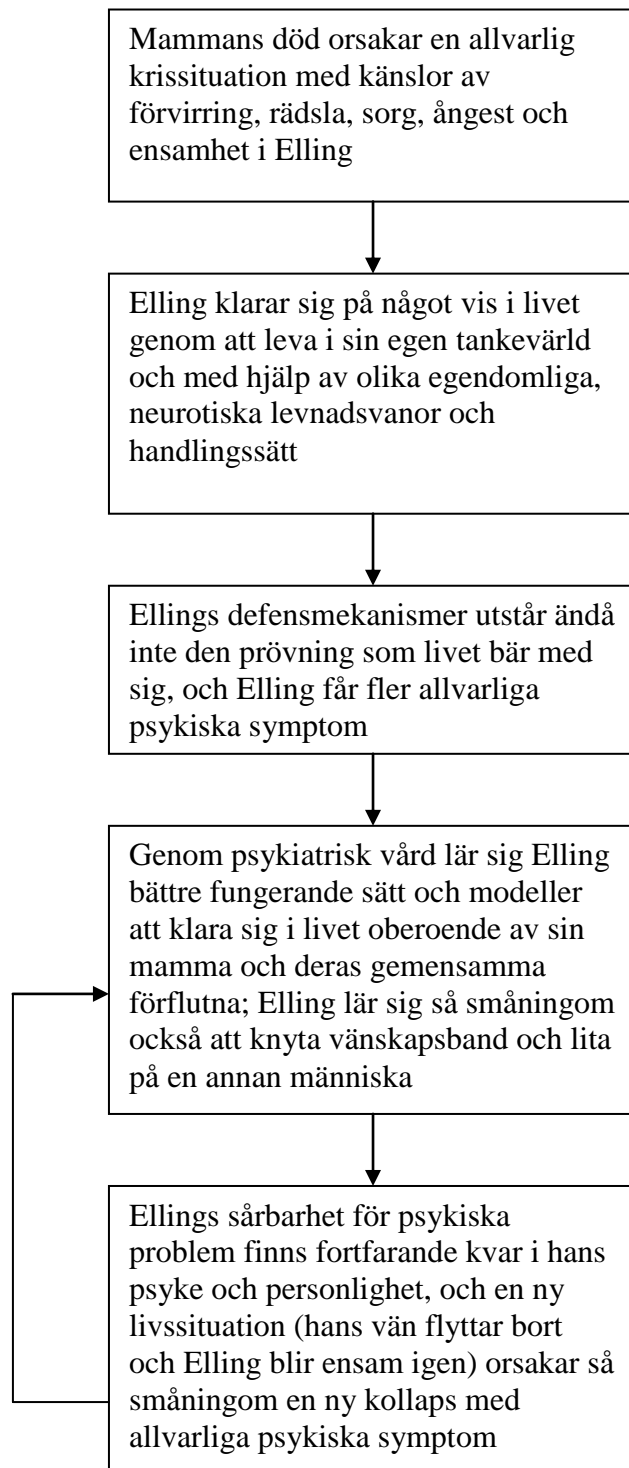
I ungdomsåren blev Elling ofta mobbad i skolan och det var alltid mycket svårt för honom att få vänner och bli godkänd. Därför lärde sig Elling leva i sin egen tankevärld med sina egna drömmar och fantasier. Han trivdes hemma och den enda riktigt sociala kontakten med andra människor var egentligen en relation och tyvärr en mycket beroende symbios med hans mamma. Man kan egentligen ändå inte betrakta eller beskriva Elling som mammas gosse för hans mamma hade alltid varit ganska sträng och bister mot honom. Och Elling för sin del var också ganska bestämd och principiell mot sin mamma i vissa fall. Det var alltså inte fråga om daltande eller uppassande i det här fallet.

Elling är alltså en säregen och egendomlig man som har haft sina egna vanor och neuroser kanske hela sitt liv. Ellings liv är på sätt och vis ganska begränsat, men han klarar sig på något vis genom att leva i sin egen tankevärld och med hjälp av olika egendomliga, neurotiska levnadsvanor och handlingssätt. Efter mammans bortgång blir Elling ändå helt förvirrad; han vet inte hur han skall fortsätta livet utan henne. Elling kan inte leva sitt liv självständigt, utan sin mamma. I slutet av den första romanen om Elling, *Utsikt til paradiset*, får han allt fler allvarliga psykiska symptom och kommer som patient in på ett mentalsjukhus. Ellings defensmekanismer, alltså hans egen tankevärld och hans egendomliga levnadsvanor och handlingssätt, utstår inte den prövning som livet bär med sig och svarar inte på de behov som ett psykiskt fungerande och konsekvent liv förutsätter. Följden av allt detta är ett psykiskt insjuknande.

Den andra romanen om Elling, *Fugledansen*, berättar om tiden på mentalsjukhuset och om Ellings konvalescens efter psykosen som orsakats av en kritisk livssituation efter hans mammas bortgång. Elling blir bekant med en annan patient, Kjell Bjarne, och de knyter även vänskapsband med varandra. Elling lär sig så småningom att lita på en annan människa och bättre än tidigare klara sig i olika slags sociala kontakter med andra människor. I slutet av berättelsen blir både Elling och Kjell Bjarne utskrivna från sjukhuset och flyttar ihop i en stödbostad i Oslo. Deras liv ser ganska ljus och förhoppningsfullt ut, och båda ungarlarna står inför många goda möjligheter.

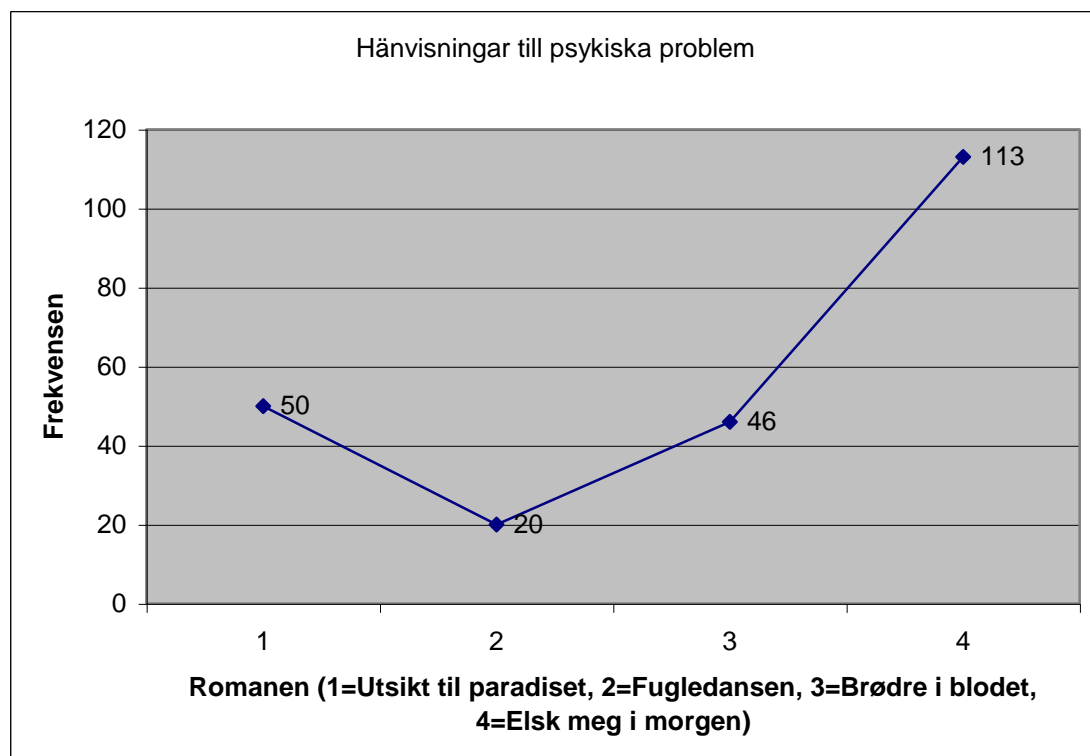
I den tredje romanen om Elling, *Brødre i blodet*, beskriver Ingvar Ambjørnsen livet och vardagen för Elling och Kjell Bjarne i stödbostaden i Oslo. De lär känna varandra och varandras vanor och värderingar allt bättre och praktiserar de erfarenheter som samboendet med en annan människa förutsätter, till exempel att lita på varandra, acceptera varandras eventuella felsteg och individuella behov, respektera varandra samt ge rum för varandra. Under berättelsen blir Kjell Bjarne förälskad i en gravid kvinna, Reidun Nordsletten, vilket orsakar Elling nya känslor av ensamhet; han känner sig övergiven och "sekundär" i Kjell Bjarne's liv och många tankar av bitterhet och svartsjuka kommer fram. Detta tillsammans med Ellings sårbarhet för psykiska problem och symptom leder till ny problematik i Ellings psyke och personlighet, som Ingvar Ambjørnsen beskriver i den fjärde romanen om Elling, *Elsk meg i morgen*. Elling-karaktärens mentala tillstånd råkar i en beklaglig tillbakagång med allt fler allvarliga psykotiska symptom.

Det som är positivt med tanke på den blivande konvalescensprocessen är att Elling-karaktären åtminstone delvis själv är medveten om sina symptom; han erkänner att allt inte är bra och att han inte längre vill leva sitt liv på det här viset. Å andra sidan skapar hans medvetenhet om sitt mentala tillstånd och sina problem ändå en allt tyngre emotionell börda för honom att bära med sig. I figur 4 presenteras de mest centrala orsakerna till och följderna av Elling-karaktärens psykiska insjuknande i de fyra romanerna.

Figur 4. Orsakerna till och följderna av Elling-karaktärens psykiska insjuknande i Ingvar Ambjørnsens fyra romarer.

Vid syntetiseringen av forskningsresultaten kan man konstatera att hänvisningar till psykiska problem, tankar om mamman och hennes bortgång samt känslor av obehag, rädsla, sorg, ensamhet och skam kommer fram som centrala teman i alla fyra romanerna. I figur 5 presenterar jag hur Elling-karaktärens känslor inför sina psykiska symptom och hänvisningarna till de psykiska problemen inom honom utvecklar sig genom de fyra romanerna.

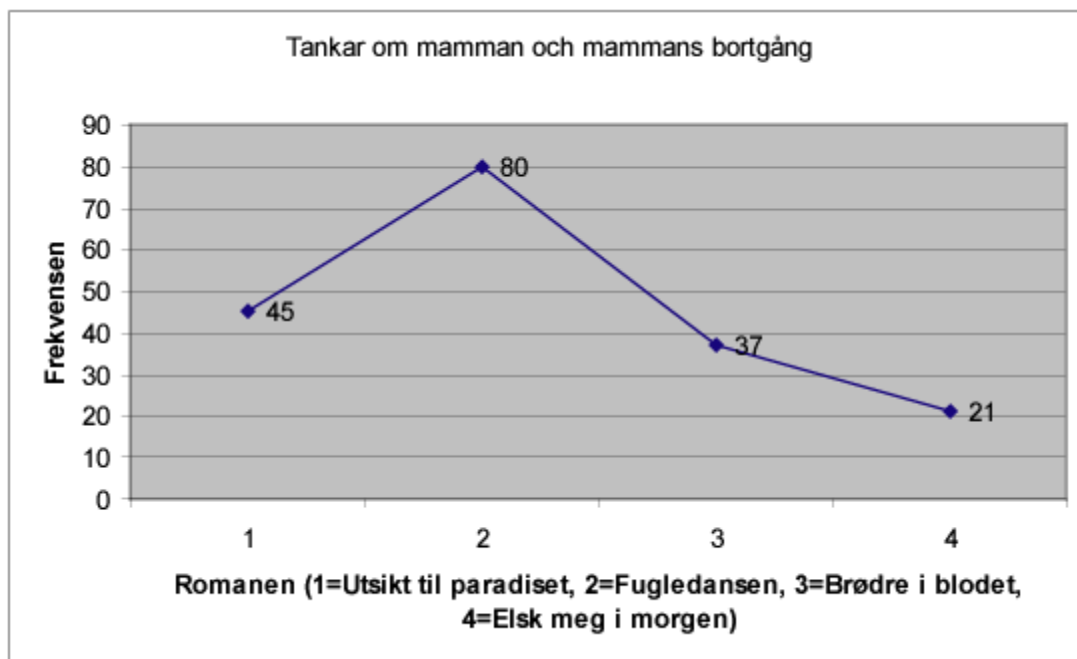

Figur 5. Hänvisningarna till psykiska problem och utvecklingen av dessa känslor och emotioner genom de fyra romanerna.

Såsom figur 5 visar, kan man konstatera att hänvisningar till psykiska problem och Elling-karaktärens känslor, emotioner och tankar om sina symptom och problematiken i hans psyke, personlighet och identitet tydligt minskar under den andra romanen om Elling. Då blir han patient på ett mentalsjukhus och får professionell hjälp för sina

problem. Efter att han har blivit utskriven från sjukhuset och börjat försöka leva livet mer självständigt, ökar känslorna av psykiska problem och symptom tyvärr igen och leder slutligen till en kraftig och beklaglig tillbakagång och regression i Ellings psykiska hälsa.

Tankar om mamman, mammans bortgång och minnesbilder av barn- och ungdomsåren är ett huvudtema i alla de fyra romanerna, och därför är det också ganska väntat och självklart att hänvisningar till dessa teman tydligt kommer fram i texterna. I figur 6 presenterar jag hur hänvisningarna till Ellings mamma och mammans bortgång utvecklar sig genom de fyra romanerna.

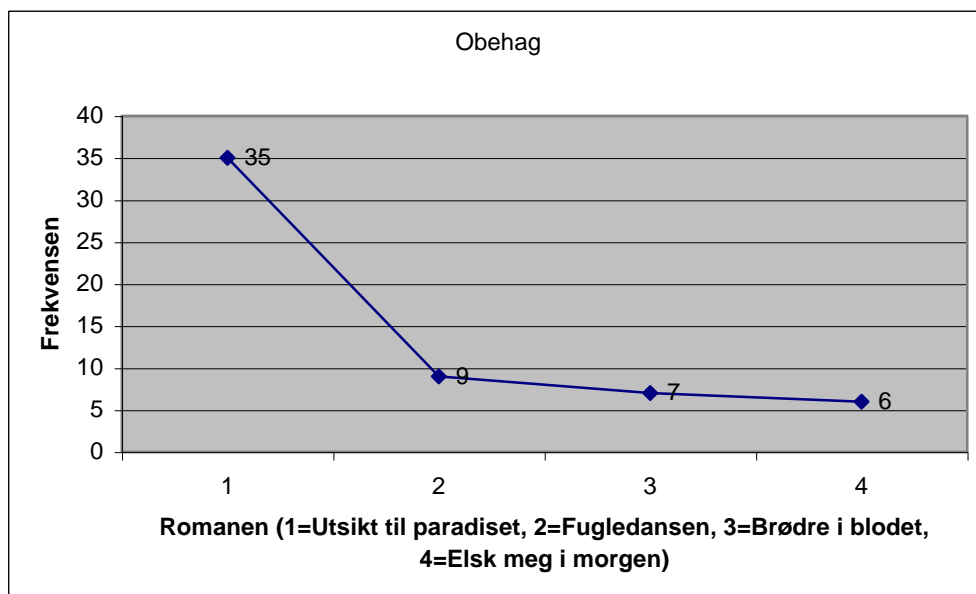
Figur 6. Hänvisningarna till Ellings mamma och mammans bortgång och utvecklingen av dessa tankar genom de fyra romanerna.

Figur 6 visar tydligt att i den andra romanen om Elling är hänvisningarna till mamman och mammans bortgång de mest frekventa om man jämför de fyra romanerna med

varandra. Detta resultat är också ganska självklart med tanke på den psykiska process som Elling-karaktären måste gå igenom under sin psykiatriska vård och konvalescens. Som en del av denna konvalescens måste han också behandla och bearbeta alla svåra, smärtsamma och på många vis problematiska känslor mycket omsorgsfullt och penetrerande. Så småningom lär sig Elling att frigöra sig från dessa tankar; åtminstone är känslorna, tankarna och minnena av mamman inte längre så dominerande i hans tankar och hans liv. Men det som är väldigt intressant med tanke på Elling-karaktärens psykiska regression är att det tydligen inte är tankarna om mamman som förorsakar och framkallar Ellings psykiska tillbakagång, utan orsakerna till Ellings psykiska problem har tydligen anknytning och bakgrund i andra faktorer som är förknippade med hans personlighet och dess sårbarhet. I början var det sannolikt mammans bortgång som utlöste den psykiska krisen hos Elling, men de ursprungliga orsakerna till hans sårbarhet för psykiska problem ligger djupt i hans psyke och dess funktioner.

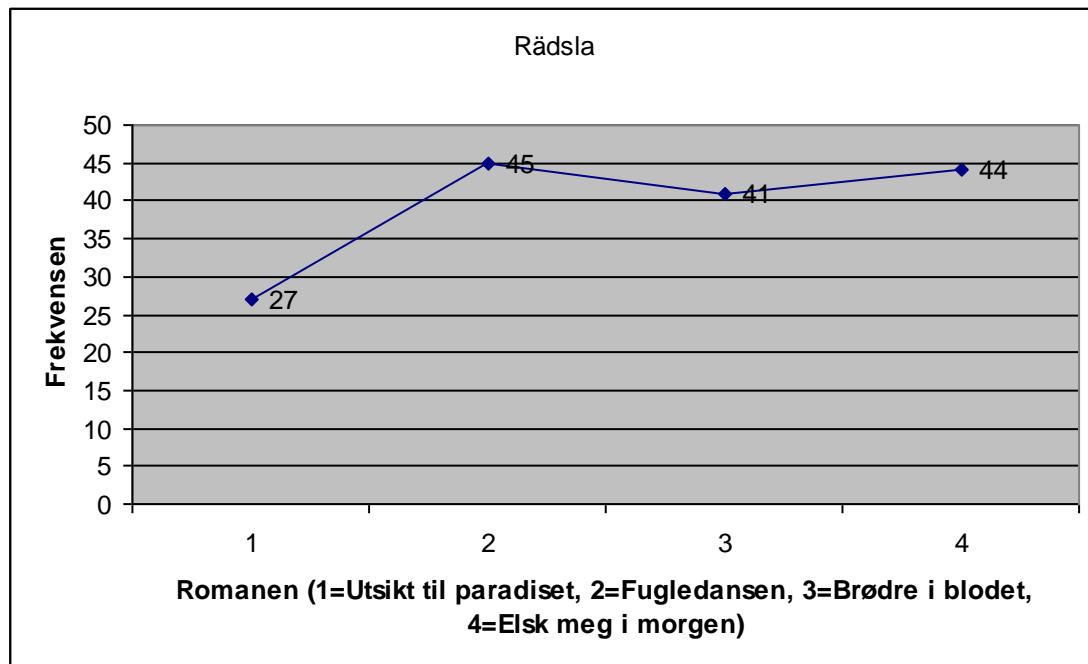
Obehaget som väcks hos Elling kan anses vara Elling-karaktärens första reaktion på den kris som hans mammas bortgång framkallar – vid sidan om känslor av tvivel, rädsla, hat, smärta, sorg, ensamhet, skam och skuld känsla som också tydligt kommer fram i den första romanen om Elling (Tabell 1). I figur 7 presenterar jag hur detta känslotillstånd utvecklar sig genom de fyra romanerna.

Figur 7. Utvecklingen av känslan av obehag genom de fyra romanerna.

Såsom figur 7 visar, minskar tecknen på känslan av obehag tydligt i den andra, tredje och fjärde romanen om Elling, vilket också ger stöd för min tolkning om att det är fråga om en slags första reaktion på en kritisk, oväntad och psykiskt mycket skadande, chockartad situation. Elling-karaktärens sätt att reagera på situationen med sådana känslor visar på det problematiska i att behandla situationen på ett fungerande och rationellt sätt. Men man måste också förstå att en sådan chockartad första reaktion också är ett ganska normalt och vanligt sätt att reagera på och bemöta olika kriser och oväntade situationer även bland psykiskt friska människor, och att känslan av obehag i sig inte är en tillräcklig orsak för att tolka att människan har psykiska problem eller svårigheter med att i sitt psyke behandla situationer och händelser.

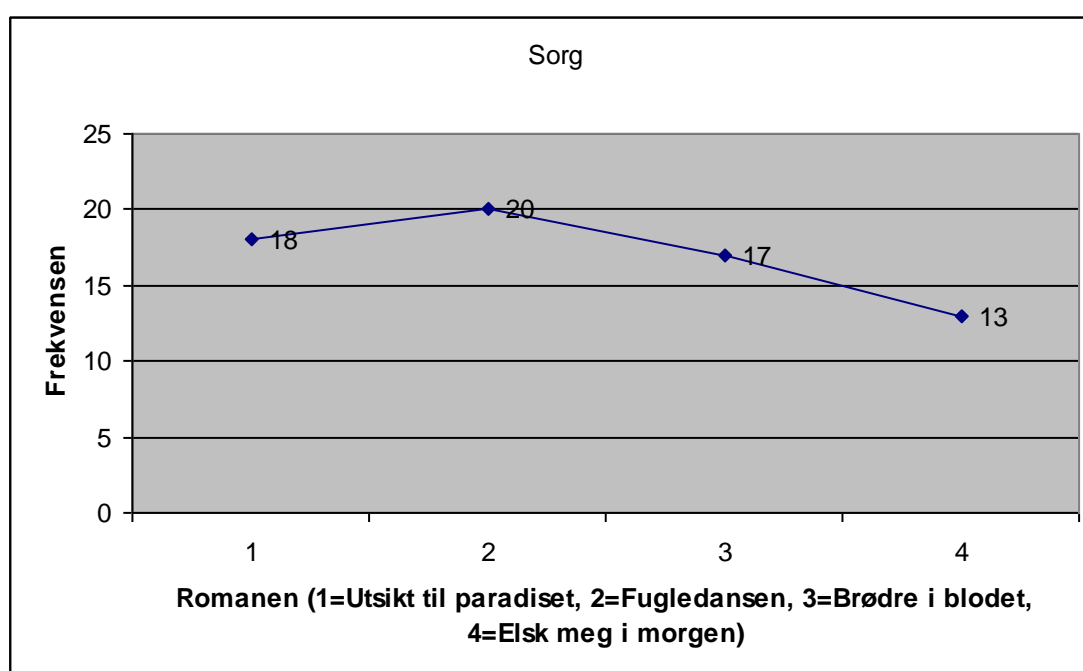
Enligt forskningsresultaten kan Elling-karaktären anses vara en väldigt rädd, ängslig och lättskrämmd person. I figur 8 presenterar jag hur detta känslotillstånd utvecklar sig genom de fyra romanerna.

Figur 8. Utvecklingen av känslan av rädsla genom de fyra romanerna.

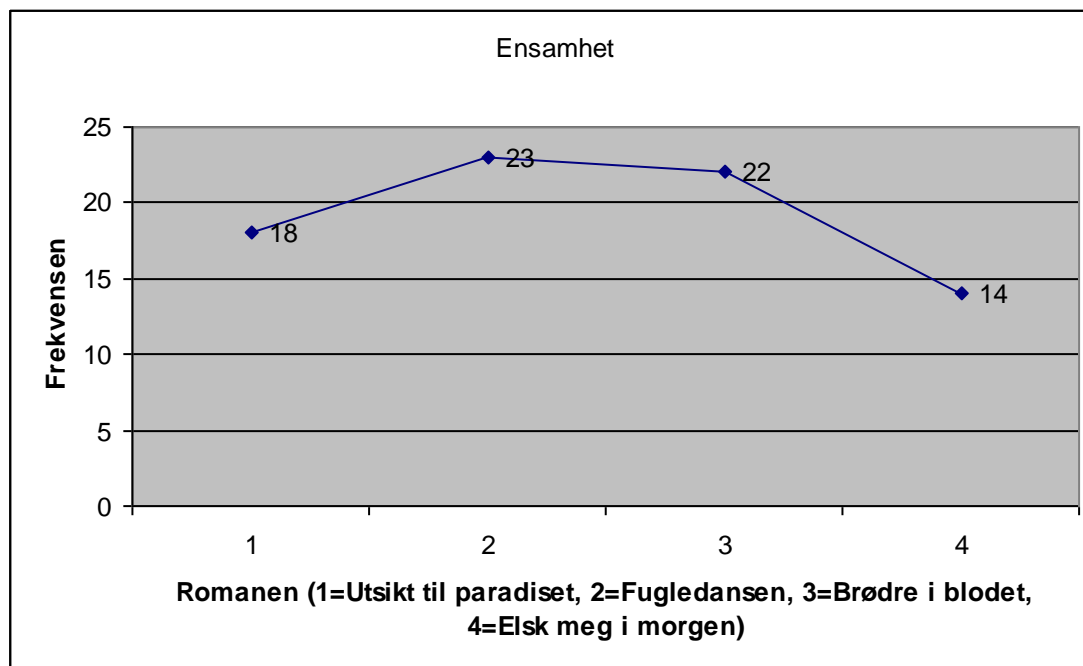
Figur 8 visar tydligt att rädslan är ett väldigt konstant känslotillstånd i Ellings liv. Han kan alltså anses ha en ytterst försiktig personlighet som i detta fall eventuellt har lett till en ängslig och undvikande personlighetsstörning. Dessutom ökar känslan av rädsla i Elling-karaktärens tankar ganska starkt efter den första romanen om Elling. Det tyder på ett dominerande beroendeförhållande mellan Elling och hans mamma: mammans bortgång framkallar redan i sig starka känslor av rädsla i Elling, men känslorna minskar inte ens under psykiatrisk vård eller till följd av en ökad medvetenhet om den kritiska situationen – tvärtom ökar de bara. Detta fenomen väcker tanken hos läsaren att det kanske är de här rädslotillstånden och olika slags störningar i Ellings personlighet, samt dessutom olika slags neuroser och fobier som kan anses vara en väsentlig orsak till problematiken i Ellings psyke och personlighet. De kan även inverka på och delvis förorsaka de andra psykiska symptomen och svårigheterna som Elling har angående sina neuroser och andra störningar i hans personlighet och identitet.

Känslorna av sorg kan anses ha starka, tydliga anknytningar till den förlust som Elling-karaktären upplever som en följd av hans mammas bortgång. Att bearbeta sorg kräver som process mycket tid och tålamod. Känslorna av sorg avtar inte genast efter en situation som har förorsakat och framkallat dem, utan minskar först småningom, efter en lång tidsperiod, och oftast genom en grundlig processering av många olika slags känslor som en personlig, intim och psykiskt viktig förlust bär med sig. I figur 9 presenterar jag hur detta känslotillstånd utvecklar sig genom de fyra romanerna.

Figur 9. Utvecklingen av känslan av sorg genom de fyra romanerna.

Ensamheten är ett slags huvudtema, makrotema, för min avhandling pro gradu, och naturligtvis kommer känslor av och tankar om ensamhet också tydligt fram i alla de fyra romanerna om Elling. I figur 10 presenterar jag hur känslan av ensamhet utvecklar sig genom de fyra romanerna.

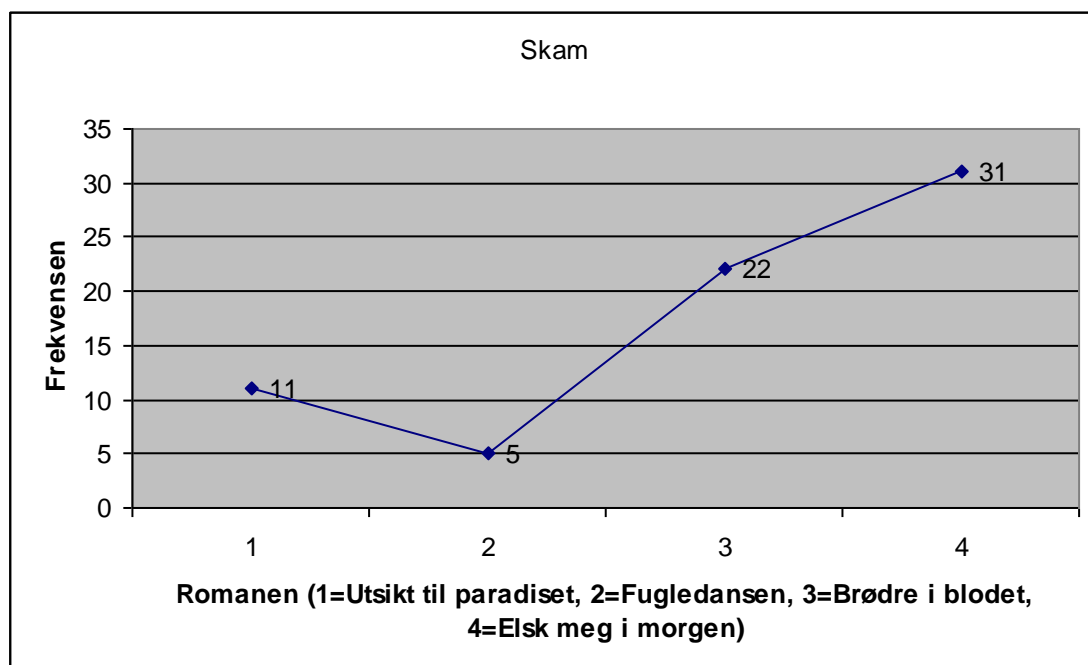

Figur 10. Utvecklingen av känslan av ensamhet genom de fyra romanerna.

Ensamheten kan anses vara en väldigt typisk egenskap i Elling-karaktärens personlighet. Också Ingvar Ambjørnsen har på många olika ställen i berättelserna beskrivit Ellings tankar och delvis också Ellings egna, medvetna val att hellre leva livet ensam, isolerad och avskild från andra människor än att lita på andra och knyta normala, fungerande sociala kontakter med andra människor. Att leva ensam har delvis varit Elling-karaktärens eget val, men hans svårigheter att klara sig i vardagslivets nödvändiga, ofrånkomliga sociala situationer kan inte anses ha varit ett frivilligt val för honom. Även om han är väldigt intresserad av andra människor, vill han klart hålla en viss distans, behålla sin egen anonymitet och inte låta andra komma för nära sig och sin inre person så att säga. Dessa egenskaper ger också en bra förklaring till undersökningsresultaten och stöd för min tolkning; även om Elling bekantar sig med andra människor i den andra och tredje romanen om Elling och även knyter vänskapsband med Kjell Bjarne, kommer känslorna av inre ensamhet ändå starkt fram i hans tankar. Att Elling-karaktärens känslor av ensamhet minskar i den fjärde romanen

om Elling visar på sannolikheten att Elling-karaktären har fått en större medvetenhet om sina besvär, problem och symptom (sjukdomsinsikt), och kanske också börjar acceptera ensamheten som en väsentlig del av sitt liv. Härefter väcker inte längre känslan av ensamhet så starka emotioner i Elling utan upplevs mera neutralt.

En ökad medvetenhet om egna psykiska problem ger också en förklaring till utvecklingen av känslorna av skam i Elling-karaktärens tankar genom de fyra romanerna (Figur 11).

Figur 11. Utvecklingen av känslan av skam genom de fyra romanerna.

I psykologin talar man om förnekandet, avvärjandet eller förträngningen av händelser som vi människor upplever som psykiskt hotande eller på något annat sätt för svåra att acceptera och hantera. Efter att tiden går och vi har haft tillräckligt tid och andra resurser att fundera på det som har hänt, ökar ofta också vår egen medvetenhet om händelserna och om de reaktioner som olika psykiskt kritiska situationer har förorsakat i

oss och i våra tankar. I Ingvar Ambjørnsens Elling-romaner blir Elling hela tiden mer och mer medveten om sina psykiska problem och besvär. Dessutom ökar också hans känslor av skam väldigt kraftigt: Elling vet att det som han upplever, tänker och gör inte är rätt eller normalt i jämförelse med andra människor, men han vet också att han inte kan frigöra sig från dessa icke-fungerande beteendemönster, tänkesätt och vanor. Denna ökade medvetenhet framkallar hos honom många obehagliga känslor, såsom skam, skuld känsla, hopplöshet och motvillighet; Elling känner motvilja mot sig själv, mot sin vän Kjell Bjarne och också även mot själva livet. Tankar på och även förhoppningar om döden kommer fram i Ellings funderingar; han vill inte fortsätta livet på det här viset, utan han vill förändra sig.

6 SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Syftet med min avhandling pro gradu har varit att klarlägga och analysera hur den norske författaren Ingvar Ambjørnsen beskriver Elling-karakters tankevärld, hans tänkesätt, känslotillstånd och psykiska problem i de fyra romaner som berättar om Elling: *Utsikt til paradiset*, *Fugledansen*, *Brødre i blodet* och *Elsk meg i morgen*, samt hur Elling-karakters utvecklar sig genom de fyra romanerna. Under undersökningens gång har det framkommit många intressanta resultat som svarar på frågeställningen. I detta sista kapitel diskuterar jag de viktigaste resultaten av min studie och presenterar mina egna slutsatser omkring temat.

Enligt forskningsresultaten är olika slags negativa känslor och emotioner mycket centrala och allmänna i alla fyra romanerna. Också Elling-karakters tankar om sitt förhållande till sin mamma och mammans bortgång samt minnesbilder från barn- och ungdomsåren kommer tydligt fram i texterna och kan anses vara den röda tråden i romanerna. Ett överraskande resultat är ändå att i den tredje och fjärde romanen om Elling, *Brødre i blodet* och *Elsk meg i morgen*, också många positivt laddade känslor,

emotioner och tankar kommer fram i texterna. Berättelsen om Elling kan alltså i all sin dysterhet ändå anses innehålla också många positiva egenskaper.

Vid syntetiseringen av de mest centrala forskningsresultaten kan jag konstatera att hänvisningar till psykiska problem, tankar om mamman och hennes bortgång samt känslor av obehag, rädsla, sorg, ensamhet och skam kommer fram som centrala teman i alla fyra romanerna. Andra känslotillstånd är mer eller mindre varierande, och olika romaner innehåller naturligtvis också delvis olika slags känslor, tankar och emotioner som Ingvar Ambjørnsen i sina texter hänvisar till.

Det som är intressant med tanke på makrotemat i min avhandling är att ensamheten inte är det mest frekventa mikrotemat i texterna. Men vid tolkningen av forskningsresultaten måste man lägga märke till att hänvisningarna till olika känslor och emotioner bara baserar sig på frekvenser av olika adjektiv, adjektiviska particip och substantiv som beskriver dessa känslor och emotioner (dessa frekvenser presenterar jag i avsnitt 5.1). Det betyder att till exempel temat ensamhet kan komma fram på många olika ställen även i situationer där adjektivet *ensam* eller substantivet *ensamhet* inte används; det vill säga att känslan av ensamhet innebär och består av många olika slags emotioner, vilka som helhet medverkar till att en människa som har dessa olika, särskilda emotioner känner sig vara ensam. Därför kan också läsaren göra sina egna tolkningar och dra sina egna slutsatser om ensamhetens förekomst i texterna. Känslan av den ensamhet som Elling-karaktern upplever kommer i alla fall tydligt fram i texterna, och författaren har på ett väldigt skickligt och medryckande sätt kunnat förmedla detta känslotillstånd inom räckhåll för läsaren.

Vid analyseringen av forskningsresultaten kommer det också tydligt fram att Ellings tankemönster och känslotillstånd tyder på många slags psykiska problem; Elling kan anses ha både störningar i sin personlighet, fobier, neuroser och även under vissa tidsperioder tydliga psykotiska symptom. Ingvar Ambjørnsens sätt att beskriva dessa problem och besvär är mycket skickligt och engagerande. Hans val för att skildra

Elling-karaktärens psykiska problematik med hjälp av olika situationella redogörelser genom att beskriva hur Elling beter sig i vardagliga situationer ger läsaren en klar, konkret och talande uppfattning om den verklighet som en psykiskt sjuk människa måste gå igenom och utstå. Psykiska problem är långt ifrån valfria eller önskade för människosinnet, och det är kanske uttryckligen den effektfulla, gripande och slagkraftiga naturen i denna psykiska problematik som gör livet för människor som lider av olika psykologiska störningar ytterst besvärligt och väldigt svårt att klara av.

Mina forskningsresultat påvisar också att Elling-karaktären utvecklar sig på många sätt genom de fyra romanerna, även om alla utvecklingsmönstren tyvärr inte kan anses vara positiva. Efter den berörande och chockartade krissituation som orsakas av Ellings mammas oväntade bortgång blir Elling-karaktärens möjligheter att klara sig i livet utan sin mamma allt mer begränsade och besvärliga, och han hamnar till slut i ett kaos, där det inte finns några andra utvägar än psykiatrisk vård på ett mentalsjukhus. Under psykiatrisk vård lär sig Elling så småningom mera fungerande handlingssätt och tankemodeller att utnyttja i livet, och han knyter även vänskapsband med en annan ungarl som han flyttar ihop med i en stödbostad efter att de blir utskrivna från sjukhuset som en följd av den psykiska konvalescensprocessen. Livet går helt drägligt ett tag, med undantag av vissa neurotiska vanor och andra svårigheter och begränsningar som Elling-karaktären ändå klarar sig med i vardagen. Ellings sårbarhet för psykiska problem står ändå kvar i hans personlighet och psyke, och detta leder till en beklaglig tillbakagång i Ellings psykiska hälsa när en tillräckligt kritisk händelse i livet följer på. Historien om Elling utvecklar sig genom de fyra romanerna från ytterst obehag, förvirring och en psykisk förträngning av händelser och problem till en ökad medvetenhet hos Elling om hans symptom, besvär, svårigheter och begränsningar i livet. Detta framkallar många olika och delvis också motstridiga tankar, känslor och emotioner i honom med vilka han försöker fortsätta sitt liv – slutligen ganska motvilligt, skamfullt, hopplöst och deprimerat.

Psykoanalytisk litteraturtolkning syftar till, såsom jag tidigare presenterade och diskuterade, antingen att hitta förklädda uttryck för författarens omedvetna begär och konflikter eller att analysera textens receptiva funktion och dolda meningar (Nylander 1986:44–52). I denna avhandling pro gradu koncentrerade jag mig på det senare alternativet, för det som intresserade mig mest var vilka slags symboliska meningar och hänvisningar som jag kunde lyckas i att lyfta fram och förklara ur en psykologisk synvinkel.

En annan intressant möjlighet att undersöka i min avhandling skulle ha varit att utnyttja den psykoanalytiska litteraturteorin efter Freud, genom vilken man försöker hitta förklädda uttryck för författarens omedvetna begär och konflikter (Cassirer 1993:49–50; Nylander 1986:44). I min undersökning valde jag ändå att inte använda denna synpunkt, utan koncentrera mig närmast på huvudkaraktärens, inte författarens, begär och konflikter i texterna. I fortsättningen skulle det ändå vara intressant att analysera forskningsmaterialet också från den här andra synvinkeln och kanske jämföra och kombinera eventuella intressanta resultat med min härvarande synvinkel och mina föreliggande resultat och tolkningar.

I denna studie utnyttjade jag också bara kvalitativa undersöknings- och analyseringsmetoder vid analyseringen av forskningsresultaten. Därför skulle det vara väldigt intressant att fortsätta denna undersökning genom att ta med också kvantitativa undersöknings- och analyseringsmetoder, forska i tänkbara statistiskt märkbara förbindelser mellan olika känslor, emotioner och tankar och försöka finna olika slags statistiska orsak-följd-relationer för de mest centrala forskningsresultaten. Även andra teoretiska referensramar än de psykologiska skulle vara intressant att utnyttja vid analyseringen av forskningsresultaten för att hitta nya, speciella synpunkter på Ingvar Ambjørnsens stil att skriva.

Detta tema har varit mycket intressant att forska i och analysera på grund av många olika orsaker. För det första har Ingvar Ambjørnsens Elling-romaner inte undersökts

tidigare ur en psykolingvistisk synvinkel; åtminstone lyckades jag inte hitta några sådana tidigare undersökningar. För det andra har det varit mycket intressant, lärorikt och givande att förena och kombinera litteraturtolkningen och även det norska språket med psykologin med tanke på mina kunskaper, min utbildning och mina egna personliga intresseområden. För det tredje hoppas jag att ha kunnat väcka hos läsarna intresse också för annat än svenskspråkig litteratur i fortsättningen; genom att läsa, studera, forska i och analysera också andra nordiska språk och litterära texter kan man själv utvidga sina språkkunskaper och utveckla en betydligt rikare kännedom om olika språk i Norden.

KÄLLFÖRTECKNING

Material

Ambjørnsen, Ingvar, 2003: *Utsikt til paradiset*. Elling nr 1. 2. utgave, 14. opplag. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.

Ambjørnsen, Ingvar, 2003: *Fugledansen*. Elling nr 2. 12. opplag. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.

Ambjørnsen, Ingvar, 2003: *Brødre i blodet*. Elling nr 3. 2. utgave, 9. opplag. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.

Ambjørnsen, Ingvar, 2003: *Elsk meg i morgen*. Elling nr 4. 4. opplag. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.

Isaksen, Eva, 2005: *Elsk meg i morgen*. Den tredje filmen i trilogin om Elling.

Isaksen, Eva, 2003: *Mors Elling*. Den andre filmen i trilogin om Elling.

Næss, Petter, 2001: *Elling*. Den første filmen i trilogin om Elling.

Litteratur

Alasuutari, Pertti, 1999: *Laadullinen tutkimus*. Tampere: Vastapaino.

Atkinson, Rita L. & Atkinson, Richard C. & Smith, Edward E. & Bem, Daryl J. & Nolen-Hoeksema, Susan, 2000: *Hilgard's introduction to psychology*. Thirteenth edition. Orlando: Harcourt Brace, Inc.

Cantell, Ilse & Martola, Nina & Romppanen, Birgitta & Sundström, Mats-Peter & Sarantola, Anja & Sarantola, Tauno, 2002: *Norstedts Finska Ordbok*. Femte upplagan. Helsinki: WSOY.

Cassirer, Peter, 1993: *Stilistik och stilanalys*. Stockholm: Natur och kultur.

Davison, Gerald C. & Neale, John, M., 2001: *Abnormal psychology*. Eighth Edition. New York: John Wiley & Sons, Inc.

Egilius, Henry, 2005: *Psykologilexikon*. Stockholm: Natur och kultur.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha, 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Hellspong, Lennart & Ledin, Per, 1993: *Vägar genom texten: handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hultman, Tor G., 2003: *Svenska Akademiens språklära*. Stockholm: Svenska Akademien.

Hämäläinen, Heikki & Fredriksson, Jorma & Ihanus, Juhani, 1993: *Lukion psykologia 4. Neuropsykologia, motivaatio, emootiot*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Jørgensen, Nils & Svensson, Jan, 1986: *Nusvensk grammatik*. Malmö: Liber.

Liljestrand, Birger, 1993: *Språk i text. Handbok i stilistik*. Lund: Studentlitteratur.

Lindsay, Stan J. E. & Powell, Graham E., 1994: *Clinical adult psychology*. Second Edition. New York: Brunner-Routledge.

McAdams, D. P. & Pals, J. L., 2006: *A new Big Five. Fundamental principles for an integrative science of personality*. *American Psychologist*, Vol. 61, No. 3, 204–217.

Norstedts Norsk-Svenska Ordbok. 1992. Stockholm och Oslo: Svenska språknämnden, Norsk språkråd och Nordstedts Förlag AB.

Norstedts Stora Svenska Ordbok. 1995. Andra upplagan. Göteborg: Språkdata och Nordstedts Förlag AB.

Nylander, Lars (red) & Bersani, Leo & Brisman, Susan H. & Brisman, Leslie & Davis, Robert C. & Felman, Shoshana & Holm, Birgitta & Jameson, Fredric & Kristeva, Julia & Schönström, Rikard & Witt-Brattström, Ebba, 1986: *Litteratur och psykoanalys - en antologi om modern psykoanalytisk litteraturtolkning*. Stockholm: Norstedts Förlag AB.

Oatley, Keith & Jenkins, Jennifer M., 1996: *Understanding emotions*. Oxford: Blackwell Publishers.

Ojanen, Martti & Anttila, Raija & Lähdesmäki, Mari & Oksala, Else & Paavilainen, Petri, 2004: *Persoonaa. Persoonallisuuspsykologia*. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pervin, Lawrence A., 1996: *The science of personality*. New York: Wiley.

Rachman, S., 1998: *Anxiety*. University of British Columbia, Canada: Psychology Press.

Rekdal, Ella Olaug, 2001: *Norsk-svensk Ordlista. De vanligaste svåra orden. Bokmål och nynorska*. Uppsala universitet: Universitetstryckeriet.

Rekdal, Olaug, 2002: *Norsk som nabospråk. Håndbok for deg som er svensk og vil lære mer om norsk språk og kultur*. Göteborg: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB.

Stora Finsk-Svenska Ordboken. 1997. Porvoo: WSOY.

Strömquist, Siv, 2006: *Uppsatshandboken*. Råd och regler för utformningen av examensarbeten och vetenskapliga uppsatser. Göteborg: Hallgren & Fallgren.

Svenska språknämnden, 2005: *Svenska skrivregler*. Stockholm: Liber.

Vilkko-Riihelä, Anneli, 1999: *Psyyke*. Psykologian käsikirja. Porvoo: WSOY.

Elektroniska källor

<http://g3.spraakdata.gu.se/saob/>, besökt 5.3.2008–31.3.2008

<http://www.fantasticfiction.co.uk/a/ingvar-ambjornsen/>, besökt 8.12.2007

<http://www.kjentfolk.no/forfattere/ambjornsen/>, besökt 8.12.2007

http://no.wikipedia.org/wiki/Elling_%28film%29, besökt 8.3.2008

http://no.wikipedia.org/wiki/Elsk_meg_i_morgen_%28film%29, besökt 8.3.2008

http://en.wikipedia.org/wiki/Ingvar_Ambjørnsen, besökt 8.12.2007

http://no.wikipedia.org/wiki/Mors_Elling, besökt 8.3.2008